

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЧЛЕНІВ
ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

Виконала: магістрантка 2-го курсу, групи
8.2318-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Т.С. Куліченко

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
доцент, к.психол.н. Бойко Г.В.

Рецензент: професор кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, д.філос.н. Глазунов В.В.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бугченко
« ____ » _____ 2020 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

_____ Куліченко Тетяні Сергіївні _____

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Розвиток соціальної відповідальності членів об'єднаних територіальних громад

керівник роботи Бойко Ганна Валентинівна, к.психол.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом ЗНУ від «29» травня 2019 року № 803-с

2. Строк подання студентом роботи 27 грудня 2019 року
3. Вихідні дані до роботи Семигіна Т. В. Робота в громаді: практика й політика. Київ : КМ Академія, 2004. 180 с.; Плахотний А. Ф. Проблема соціальної відповідальності. Харків : Вища школа, Видавництво ХГУ, 1981.191 с.; Слозанська Г. І. Організація громади як метод соціальної роботи в громаді. Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки. Черкаси, 2016. № 16.С. 130–136.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1 Дати визначення та уточнення основних понять дослідження. 2. Розглянути історію дослідження проблеми соціальної відповідальності в громаді. 3. Проаналізувати методи дослідження, які можуть бути застосовані для опрацювання проблеми розвитку соціальної відповідальності. 4. Проаналізувати механізми, які застосовуються у соціальній роботі, для розвитку рівня соціальної відповідальності членів ОТГ. 5. Розглянути закордонний досвід розвитку соціальної відповідальності у суспільстві. 6. Дослідити методи соціальної роботи, які використовуються у роботі з членами громад. 7. Провести дослідження рівня соціальної відповідальності членів Широківської ОТГ. 8. Розробити проект з розвитку соціальної відповідальності членів Широківської ОТГ.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	29.05.2019	29.05.2019
Розділ 2	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	25.06.2019	25.06.2019
Розділ 3	Бойко Г.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	24.09.2019	24.09.2019

7. Дата видачі завдання 29 травня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2019	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2019	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2019	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень 2019	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Серпень 2019	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Жовтень 2019	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Листопад 2019	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Грудень 2019	<i>виконано</i>

Студент _____ Т.С. Куліченко

Керівник роботи _____ Г.В. Бойко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 85 сторінок, 73 позицій у списку літератури, 5 додатків.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ОБ'ЄДНАНА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА, СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Мета дослідження: дослідити розвиток соціальної відповідальності членів територіальних громад.

Об'єкт дослідження: члени об'єднаних територіальних громад в Запорізькій області.

Предмет дослідження: соціальна робота з розвитку соціальної відповідальності серед членів ОТГ в Запорізькій області.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналіз літературних джерел, анкетування, метод експертного опитування.

Гіпотеза: соціальна робота в громаді є ланкою розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ через їх залучення до визначення найбільш вагомих соціальних проблем громади, шляхів та реалізації їх вирішення розвитку соціальних послуг в громаді.

Висновки: 1. Дослідження явища соціальної відповідальності розробляється провідними науковцями соціальної роботи та інших суспільних наук, але напрямок соціальної роботи в громаді недостатньо обґрунтовано.

2. Вагоме наукове підґрунтя розуміння соціальної відповідальності, зарубіжний досвід, усталені механізми соціальної роботи в громаді дають можливість розвивати її серед членів об'єднаних територіальних громад.

3. Соціальний запит, впровадження соціальних проектів покращення стану громади демонструють необхідність розвитку соціальної відповідальності серед мешканців об'єднаних територіальних громад. Соціальна складова досліджуваного процесу доводить необхідність у втручанні соціальної роботи для впливу на рівень соціальної відповідальності.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 85 pages, 73 literature sources, 5 annexes.

SOCIAL RESPONSIBILITY, UNITED TERRITORIAL COMMUNITY, SOCIAL WORK IN THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITY

Research purpose is to study the development of social responsibility of the territorial communities' members.

Research object is the members of united territorial communities in Zaporizhzhya region.

Research subject is social work on social responsibility development among the united territorial communities' members in Zaporizhzhya region.

Research methods are analysis, synthesis, induction, deduction, literary sources analysis, questionnaire, expert interview.

Research hypothesis is that social work is a link in the development of the social activities of the united territorial communities' members through their decide to deal problem of community, developing social services, seeking ways and opportunities to reducing community problems..

Conclusions: 1. The study of a social responsibility phenomenon is developed by leading scientists of social work and other social sciences, while the direction of social work in territorial communities is insufficiently scientifically substantiated.

2. A strong scientific basis for understanding a social responsibility, foreign experience, well-established mechanisms of social work in the community make it possible to develop it among the united territorial communities' members.

3. Social request, implementation of social projects to improve the community's state demonstrate the need to develop social responsibility among the united territorial communities' residents. Social component of the process under study proves the need for social work interventions aimed at influencing the social responsibility level.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	Error! Bookmark not defined.
РОЗДІЛ 1.МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЧЛЕНІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	9
1.1. Визначення основних понять дослідження розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ	9
1.2. Історичний досвід розвитку соціальної відповідальності в суспільстві	Error!
Bookmark not defined.	
1.3. Методи дослідження проблеми розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ	Error! Bookmark not defined.
РОЗДІЛ 2.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЧЛЕНІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	Error! Bookmark not defined.
2.1. Соціальна робота як механізм розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ	Error! Bookmark not defined.
2.2. Зарубіжний досвід соціальної роботи з розвитку рівня соціальної відповідальності членів ОТГ	Error! Bookmark not defined.
2.3.Характеристика методів соціальної роботи у ОТГ	Error! Bookmark not defined.
defined.	
РОЗДІЛ 3.ФАКТОРИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЧЛЕНІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	Error! Bookmark not defined.
3.1. Емпіричне дослідження рівня соціальної відповідальності членів Широківської ОТГ	Error! Bookmark not defined.
3.2. Напрями підвищення рівня соціальної відповідальності членів Широківської ОТГ	Error! Bookmark not defined.
ВИСНОВКИ	Error! Bookmark not defined.
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	Error! Bookmark not defined.
ДОДАТКИ	Error! Bookmark not defined. 6

ВСТУП

Актуальність дослідження. З квітня 2014 року в Україні почалися зміни в політиці, розподілі влади і в цілому житті кожного українця. Такому поштовху сприяла реформа, яка отримала назву «Національний проект «Децентралізація»». На перший погляд це лише зміни у передачі повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, але якщо розглянути питання з точки зору соціального значення, можна побачити потужний поштовх для звичайних людей почати відповідати за себе самих.

Українці стають більш соціально активними, адже тепер кожен мешканець починаючи від під'їзду елітного помешкання у центрі Києва, закінчуючи маленькою хатиною забутого села, має можливість вплинути на владу, побачити куди ідуть їх податки, змінити своє життя.

Таким чином перед суспільством постає питання соціальної відповідальності. Саме поняття та процес соціальної відповідальності є не новим у науковому просторі. У працях вчених А. Керролла, Д. Віндзор, М. Марревійка, Р. Штойєра подано докладний аналіз становлення і розвитку концепцій соціальної відповідальності та підходів до їх систематизації.

Нажаль через минулий історичний досвід в громадянах України намагались повністю знищити почуття соціальної відповідальності. Ми можемо побачити, що колишній системі це не вдалося, але на зараз українці до кінця не розуміють своєї позиції в суспільстві. Отже ми беремо за мету дослідити наскільки глибинна ця проблема і створити шляхи покращення ситуації.

Одним з важливих елементів у розвитку соціальної відповідальності можна вважати соціальну роботу, головна мета якої надати допомогу у вирішенні проблем, покращити соціального життя країни. Соціальний працівник може стати головним інструментом на шляху досягнення почуття соціальної відповідальності серед українців. Розширюються можливості соціального працівника завдяки новим реформам у сфері соціального захисту у

громадах, метою яких є покращення якості життя населення, забезпечення доступності соціальних послуг, збільшення їх обсягу.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження розвитку соціальної відповідальності членів територіальних громад.

Об'єкт дослідження – члени об'єднаних територіальних громад в Запорізькій області.

Предмет дослідження – соціальна робота з розвитку соціальної відповідальності серед членів об'єднаних територіальних громад в Запорізькій області.

Гіпотеза: соціальна робота в громаді є важливою ланкою розвитку соціальної відповідальності членів об'єднаних територіальних громад через їх залучення до визначення найбільш вагомих соціальних проблем громади, розвитку соціальних послуг в громаді, пошуку шляхів та реалізації вирішення соціальних проблем в громаді.

Відповідно до мети, об'єкта і предмета кваліфікаційної роботи магістра сформулюємо такі завдання:

- дати визначення та уточнення основних понять дослідження;
- розглянути історію дослідження проблеми соціальної відповідальності в громаді;
- проаналізувати методи дослідження, які можуть бути застосовані для опрацювання проблеми розвитку соціальної відповідальності;
- проаналізувати механізми, які застосовуються у соціальній роботі, для розвитку рівня соціальної відповідальності членів ОТГ;
- розглянути закордонний досвід розвитку соціальної відповідальності у суспільстві;
- дослідити методи соціальної роботи, які використовуються у роботі з членами громад;
- провести дослідження рівня соціальної відповідальності членів Широківської ОТГ;

– розробити проект з розвитку соціальної відповідальності членів Широківської ОТГ.

Апробація роботи. Результати дослідження було представлено у таких конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку України та світу» (27 листопада 2019 р., м. Харків), XII університетська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука-2019» (15-17 квітня 2019 р., м. Запоріжжя), III Міжнародна науково-практична конференція «Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу» (22-23 листопада 2019 р., м. Київ).

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЧЛЕНІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Визначення основних понять дослідження розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ

Центральним поняттям кваліфікаційної роботи є поняття соціальної відповідальності. Для розуміння основного поняття спочатку треба визначити, що являє собою власне відповідальність та інші ключові поняття.

Л. Білецька зазначає, соціальна відповідальність є обов'язковим забов'язанням для людини, щоб побачити рівень власних намірів та здійснення вибору поведінці з огляду на норми, що показують напрямки глобального розвитку, а якщо таких норм не притримуються, тоді необхідно нести покарання.

Схоже, але більш широке визначення соціальної відповідальності знаходимо у Р. Хачатурова та Р. Ягутяна [52, с. 34-35]. Під соціальною відповідальністю вони розуміють дотримання суб'єктами суспільних відносин вимог соціальних норм, а у випадках безвідповідальної поведінки, що не відповідає вимогам норм чи порушує суспільний порядок, вони зобов'язані нести доповнюючі обов'язок особистого чи майнового характеру.

О. Плахотний вважає, що поняття відповідальності поєднує дві форми, два різних види відповідальності [32, с. 56-66]:

- 1) відповідальність як реакція суспільства на поведінку індивіда (суспільна відповідальність);
- 2) відповідальність як система відповідей індивіда на вимоги суспільства (особиста відповідальність).

За Г. Осовською, соціальна відповідальність це готовність відгукнутися на потреби суспільства, жертвуючи при цьому короткостроковим прибутком [29]. Вкладання в будівництво лікарень і шкіл, філантропічні програми, безпека і висока якість продукції без забруднення навколишнього середовища – все це також підпадає під категорію соціальної відповідальності.

Соціальна відповідальність відображає певне співвідношення між особистістю та суспільством інтегрально. Тобто, соціальна відповідальність є виразом всієї багатоманітності соціальних відносин та узагальнений вираз всіх форм відповідальності. Специфіка конкретних видів відповідальності обумовлена природою тих суспільних відносин, всередині яких вони виникли та існують у власній якісній визначеності.

Отже, соціальна відповідальність – соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин, соціально корисних очікувань, приписів, соціальних норм, а також у разі їхнього порушення, погодження на – застосування до порушника заходів впливу, передбачених цими нормами.

Вивчення основних підходів до розуміння змісту понять «територіальна громада» та «об'єднана територіальна громада», їх базових характеристик дозволяє стверджувати, що «об'єднана територіальна громада» є уточненою дефініцією «територіальної громади», поняттям, яка закріплене на законодавчому рівні нещодавно у зв'язку реалізацією реформи децентралізації влади.

Водночас, поняття «територіальна громада» є більш відоме загалу, змістовніше висвітлене у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі та практиці, не суперечить ідеї «об'єднаної територіальної громади». З метою уникнення непорозумінь при перекладі та на практиці вважаємо за доцільне в подальшому у контексті здійснюваного дослідження використовувати обидва терміни як синоніми.

Соціальна відповідальність має на меті упорядкування, гармонізацію суспільних відносин і забезпечення їхнього поступального та стабільного

розвитку. Таку ж мету має і соціальна робота у своєму глобальному розмінні. Тому наступним ключовим поняттям роботи є соціальна робота в об'єднаній територіальній громаді.

У процесі визначення основних підходів до розуміння сутності соціальної роботи в громаді, встановлено, що у вітчизняній науковій літературі спостерігається різнобій термінів, що позначають соціальну роботу в громаді: «соціальна робота в громаді», «соціальна робота з громадою», «робота в громаді». Це пов'язано з труднощами перекладу. Саме поняття «communitywork» має англomовне походження, однак аналогічного відповідника в українській мові не існує.

На нашу думку, «соціальна робота в громаді» як поняття найбільшою мірою відповідає своєму англomовному аналогу. Оскільки соціальна робота на локальному рівні, в громаді в Україні тільки перебуває на етапі становлення, доцільно, насамперед, висвітлити основні підходи до розуміння сутності, змісту означуваного поняття за кордоном.

Зауважимо, що у зарубіжній науковій літературі побутують різні точки зору щодо трактування означеного вище поняття. Соціальна робота в громаді характеризують як: середовище, соціум, в якому працюють соціальні працівники; головну мету, задля досягнення якої ініціюються і здійснюються зміни; сам механізм змін [56, с. 45]; локально орієнтовану практику і професію, що передбачає реалізацію дій, спрямованих на активізацію громади і її членів [67, с. 47]; чітко сплановану соціокультурну інтервенційну стратегію, спрямовану на дослідження, визначення і вирішення соціальних проблем; міждисциплінарну діяльність, що передбачає застосування міждисциплінарних методів (соціальної роботи, педагогіки, психології тощо) у процесі вирішення проблем процес, спрямований на самовдосконалення громад через організацію колективних дій з метою покращення умов життя нужденного чи дискримінованого населення [65, с. 171-186].

Базовими характеристиками соціальної роботи у громаді є локальність і спільність інтересів; наявність взаємозв'язків, солідарності та співтовариств.

Однією з перших українських науковців, хто займався дослідженням означеної проблематики є Т. Семигіна. Вчена у книзі «Робота в громаді: практика і політика» запропонувала власне визначення соціальної роботи в громаді і схарактеризувала її «метод, різновид, форму чи рівень соціальної роботи», що здійснюється на мікросоціальному рівні [43,с. 34-67].

Думку Т. Семигіної поділяють й інші вітчизняні науковці, які досліджують особливості соціальної роботи в громаді А. Аніщенко, Т. Алексеєнко, Д. Лиховідта інші. Значний внесок у розвиток соціальної роботи в громаді зробила О. Безпалько.

На нашу думку, соціальна робота в громаді є рівнем соціальної роботи, на якому здійснюється інтервенційна діяльність соціального працівника для вирішення соціальних проблем, задоволення потреб, розвитку самої громади та її членів.

Таким чином, соціальна відповідальність є центральним поняттям під час формування та розвитку громади. Теоретична основа розуміння соціальної відповідальності дозволяє визначити, що головною метою цього явища залишається об'єднання та гармонізація суспільних відносин, схожу мету має і соціальна робота у своєму глобальному розмінні.

Стосовно теоретичного розуміння поняття «об'єднаної територіальної громади», у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі немає єдиного трактування понять «громада», «територіальна громада», «соціальна робота в громаді». Це пов'язано з різноманітністю підходів до їх розуміння; історичними аспектами процесу їх становлення, зовнішніми і внутрішніми факторами, що впливають на формування змісту диференційованих нами понять. Не має єдності й серед науковців щодо визначення соціальної роботи в громаді. Її диференціюють як метод, різновид, форму, рівень соціальної роботи, як професію або вид діяльності. Зазначимо, що соціальна робота в громаді пройшла декілька етапів у процесі свого становлення, які схарактеризовані у наступному підрозділі дослідження.

1.2. Історичний досвід розвитку соціальної відповідальності в суспільстві

Державний розвиток України, на сучасному етапі, характеризується складністю, неоднозначністю, а в ряді випадків і суперечливістю, що зумовлено низкою зовнішніх і внутрішніх факторів, що мають суб'єктивний і об'єктивний характер. Перемоги у сфері реформ залежить від наявності ефективного суспільного механізму регулювання і забезпечення порядку загалом.

Відомо, що будь-які суспільні зрушення, які відбуваються за допомогою соціальних проектів, мають ефективніший вплив на суспільство за умови їх належного наукового забезпечення. Ситуація, що зараз склалася в країні, свідчить, що вкрай необхідно наукове осмислення комплексу соціально вагомих проблем, зокрема, соціальної відповідальності.

Тому метою дослідження є пошук початку розуміння соціальної відповідальності в суспільстві, а також яким чином воно змінювалось впродовж історичного розвитку. Розвиток соціальної відповідальності в суспільстві став багатомірним процесом, який був не минулим. Феномен соціальної відповідальності можна порівняти з розвитком самого людства. Припустимо, що суспільство би виникло, але йому не був би притаманний розвиток, то ймовірно, воно швидко загинуло, бо не змогло б пристосовуватися до змін.

Життя, людське існування та існування суспільства будується лише за допомогою розвитку. Тому джерелом розвитку є не зовнішній поштовх, а внутрішня суперечка всіх явищ і процесів. Внаслідок цього, розвиток – це саморух [13].

Для зазначення розвитку суспільства, як соціальної складової найчастіше використовують термін «сталий розвиток» (англ. – sustainable development), який сьогодні починає сприйматися в усьому світі як універсальне поняття, як модель цивілізованого розвитку, сталий також означає життєдайний, безпечний та корисний для людей, кожної окремої особистості та суспільства в цілому.

Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві. Концепція соціальної відповідальності є засобом гармонізації, покращення життя суспільства, наслідком якого є забезпечення збалансованого (сталого) розвитку суспільства [21, с. 36].

Соціальна відповідальність є тією основою, на якій побудовано майже усю систему взаємовідносин у суспільстві. Вона виступає невід'ємною складовою у системі особистість – держава.

Як і будь-який глобальний феномен соціальна відповідальність розвивалась з початку об'єднання людей в суспільство, осмислення ними потреби в колективній допомозі. Аналіз історичної складової соціальної відповідальності ґрунтується на узагальненні праць вітчизняних та зарубіжних науковців, що дало можливість виділити декілька етапів її розвитку:

Перший етап – колективна відповідальність у первісному суспільстві, що мала примітивний характер і була наслідком потреби людей у самозбереженні як родової сутності.

Другий етап – етнічно-класова відповідальність у доіндустріальних суспільствах, в період розподілу праці, виникнення і розвитку приватної власності та держави.

Третій етап – національно-класова відповідальність в індустріальних суспільствах. Характеризується розширенням відповідальних зв'язків, чому сприяло створення світового капіталістичного ринку.

Четвертий етап – загальнонаціональна відповідальність в умовах постіндустріального суспільства, яка удосконалюється на власній основі та приймає всезагальний характер взаємної відповідальності всіх суб'єктів діяльності в масштабах суспільства. Створюється в інтересах збереження цілісності соціальної системи та забезпечення умов для прогресивного розвитку всього суспільства і кожної людини.

П'ятий етап – загальнолюдська відповідальність в умовах подальшого розвитку цивілізації. Тобто, на глобальному рівні соціальна відповідальність

окреслює пріоритети світового розвитку, людської цивілізації починаючи від потреби людей у виживанні, закінчуючи міжнародним домовленостям щодо запровадження суспільного розвитку.

Як уже було зазначено вище, термін «соціальна робота в громаді» є предметом вивчення багатьох українських і зарубіжних учених. Проведений науковий пошук засвідчує, що незважаючи на те, що «соціальна робота в громаді» як поняття введено в науковий обіг тільки у середині XIX ст., над проблемами життєдіяльності у громаді людство замислювалося давно.

Перші спроби визначити межі, схарактеризувати зміст і завдання соціальної роботи в громаді мали місце в XX ст.

70-ті роки XX ст. пов'язують із економічною кризою, зміною філософії суспільства, промоцією самодопомоги та допомоги з боку держави і характеризують як кінець «золотого віку» для соціальної роботи в громаді. Екологічний підхід, який інтегрував терапевтичний і реформістський, лежить в основі теорії та практики соціальної роботи; людина розглядається крізь призму суспільних змін та постійного взаємозв'язку з суспільством [58, с. 234].

Робота соціальних працівників у місцевих громадах зводиться до: надання консультацій, налагодження комунікацій і громадських слухань, обговорень для прийняття колективних рішень, попередження або вирішення конфліктів, що виникали на тлі стрімкого економічного розвитку країн і соціального розшарування суспільства [57].

80-ті роки XX ст. асоціюються з холістичним підходом до організації соціальної роботи в громаді. Недієвість державних програм у вирішенні соціальних проблем і задоволенні потреб населення спровокували перехід від державного рівня надання соціальних послуг до місцевого. При цьому акцент робився на потребах та інтересах окремих жителів конкретних локальних спільнот/громад та виробленні механізмів їх задоволення.

Чинні провайдери соціальних послуг виявилися не готовими до трансформації системи надання соціальних послуг на рівень локальної спільноти/громади. У зв'язку з цим утворилася велика ніша на місцевих рівнях,

яку намагалися заповнити через залучення самих жителів до вирішення власних проблем. При цьому акцент робився на конкретності дій і досягненні цілей [59, с. 24-25].

Створення і діяльність соціальних агентств на рівні локальних спільнот/громад як провайдерів соціальних послуг; запроваджені урядом грандові програми, що передбачали закупівлю соціальних послуг у недержавних організацій сприяли розвитку соціальної роботи в громаді. Водночас місцеві органи влади разом із соціальними агентствами несли спільну відповідальність за розвиток доступної і якісної системи надання соціальних послуг на рівні локальної спільноти/громади відповідно до потреб та інтересів споживачів [67, с. 110].

Наступне десятиліття (90-ті роки ХХ ст.) характеризується глобальною тенденцією децентралізації соціальних послуг. Як розвинені країни світу, так і ті, що розвиваються, впроваджують ідею надання соціальних послуг на рівні локальних спільнот. Це пов'язано з тим, що життя стає індивідуалізованим, люди пов'язують своє існування і реалізують себе у невеликих спільнотах, групах, які, найбільшою мірою, відповідають їхнім потребам та інтересам. Держава стає неспроможною задовольнити потреби усіх громадян. Державні централізовані соціальні установи не здатні надавати якісні і доступні послуги відповідно до потреб кожного громадянина; є неефективними, скоріше бюрократичними установами.

Організація соціальної роботи на рівні громади, як системи надання соціальних послуг відповідно до потреб населення, виявилася більш дієвою, ефективною та менш обтяжливою для державного бюджету [41, с. 12-45]. П. Белдок у своїй праці «Робота в громаді та соціальна робота» виділив чотири основних етапи в історії становлення соціальної роботи в громаді:

– перший (1880-1920 рр.) – поява соціальної роботи як професії – соціальна робота в громаді є одним із напрямів соціальної роботи; асоціюється з діяльністю волонтерських організацій у сфері надання соціальних послуг, створенням для координації їхньої роботи Національної ради соціального

обслуговування на державному рівні та Рад соціального обслуговування як її структурних підрозділів на рівні громад;

– другий (1920-1950 рр.) – розвиток ідеї сусідства/громади пов'язаний із необхідністю систематизації і структурування категорій соціальної роботи; асоціюється з зростанням ролі місцевих органів влади у розвитку міст та увагою до сеттелментських рухів; відстоюванням ідеї побудови статичного, ієрархічного суспільства з широкими перспективами, чітко виокремленим середнім класом, який урівноважував суспільну систему, ініціював зміни на рівні громад;

– третій (1960-1970 рр.) – наголос на професійному, консенсусному підходах – виокремлення роботи в громаді як окремого напрямку соціальної роботи, розвиток основних її сфер та категорій клієнтів, формування понятійного апарату та напрямів її реалізації, планування та організації на локальному рівні; популяризація діяльності фахівців із соціальної роботи в громаді; публікація наукової праці «Робота в громаді та соціальні зміни» («Community Work and Social Change»);

– четвертий (1970-1990 рр.) – період радикально налаштованих соціальних рухів – асоціюється з експансією соціальної роботи в громаді як професії; розвитком професійної підготовки фахівців із соціальної роботи в громаді; розробкою та реалізацією моделей, тактик, утвердженням методів соціальної роботи в громаді.

В Україні, до основних етапів становлення та розвитку соціальної роботи в громаді, на думку О. Безпалько, можна піднести [5, с. 35-66]:

– період Київської Русі існування первинних, землеробських громад – люди об'єднувалися з власної волі, переслідуючи особисті інтереси;

– XVI-XVII ст. – діяльність братств – міщани об'єднувалися задля вирішення власних проблем, здійснення просвітницької та філантропічної діяльності;

– XV-XIX ст. існування селянських громад – селяни гуртувалися задля взаємодопомоги, соціальної підтримки бідних і знедолених; громада

опікувалася школою, церквою, медициною, убогими та сиротами;

– друга половина XIX початок XX ст. – створення громадських організацій, гуртків, які називалися «громадами» – прогресивна інтелігенція об'єднувала зусилля задля здійснення просвітницької, видавничої діяльності, сприяння моральному і матеріальному розвитку людей, соціальній підтримці соціально незахищених верств населення в межах територіальної громади;

– 60-80-ті роки XX ст. – організація соціально-виховної роботи з дітьми і молоддю за місцем їхнього проживання, діяльність клубів за інтересами, гуртків;

– 90-ті роки XX ст. – становлення соціальної роботи як професії, розвиток соціальних служб, установ та організацій, які надають різного роду послуги дітям, молоді і сім'ям на місцевому рівні.

– Початок XXI ст. є новим етапом у становленні соціальної роботи в громаді. Децентралізація, створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) покладають вирішення значної частки питань, в тому числі і у сфері соціального захисту населення, на ОТГ. У зв'язку із цим змінюється базові підходи розуміння сутності самого поняття «соціальна робота в громаді», розширюється функціональне поле та рольовий репертуар фахівця, що працює у сфері надання соціальних послуг «на місцях».

У сучасних умовах акцент робиться на розвитку соціальної роботи в ОТГ, що передбачає створення та діяльність різноманітних соціальних агентств з метою: надання передбачених законодавством соціальних послуг цільовим категоріям населення на локальному рівні, в межах географічно визначених кордонів громади; активізації населення задля розвитку громади та покращення умов життєдіяльності в ній.

В останні роки на переформатуванні основних підходів до розуміння соціальної роботи в громаді як професійної діяльності та побудови нової парадигми соціальної роботи як сфери надання соціальних послуг компетентними фахівцями диференційовано й адресно залежно від потреб об'єкта на різних рівнях (мікро-, мезо- та макро-) та різним категоріям клієнтів

наголошують: українські дослідники О. Безпалько, Д. Лиховід, І. Лисенко, Т. Семигіна та зарубіжні науковці: Д. Дастін, К. Лаєнс, Дж. Фук.

Згідно до сучасних підходів соціальна робота в територіальній громаді в Україні зводиться до надання соціальних послуг. Зазначимо, у науковій літературі запропоноване поняття трактується по-різному. «Соціальні послуги» (social service) є складовими системи соціального захисту населення [55, с. 345] і визначаються як будь-які послуги, що надаються як державними, так і громадськими організаціями, приватними підприємцями вразливим категоріям осіб з метою покращення умов їхнього існування [71].

Отже, основними пріоритетами розвитку соціальної відповідальності в суспільстві завжди були і будуть: обов'язки особистості перед своєю совістю та суспільством, вільний доступ широких верств суспільства до культурних надбань, що і забезпечить високі соціальні стандарти життя. Соціальна відповідальність усіх учасників суспільних відносин і держави має бути взаємною. Гармонійне поєднання аспектів соціальної відповідальності є запорукою розбудови морально-етичного, соціально-орієнтованого та демократичного суспільства. Соціальна відповідальність є тим фундаментом, на якому розбудована вся система відносин у суспільстві. Таким чином, для розвитку дослідження необхідно розглянути як розвивалися погляди на соціальну відповідальність у світі, а також який вплив вони мали на історію України.

1.3. Методи дослідження проблеми розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ

Для ефективного дослідження проблеми розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ необхідно правильно обрати методологічні засоби, які дають можливість відобразити сутність соціальної роботи в громаді в загалом. Для цього необхідно визначити методологічні засади дослідження. Використані методи можна поділити на загальнонаукові та емпіричні.

До загальнонаукових методів М. Рассоха відносить такі, що мають універсальний характер і використовуються як засіб пізнавальної діяльності у різних галузях науки [38, с. 14-15].

М. Рассоха зазначає, що за допомогою загальнонаукових методів можливо:

- визначити та обґрунтувати проблематику дослідження;
- виокремити об'єкт і предмет дослідження;
- розробити завдання для дослідження проблеми і визначити шляхи її вирішення;
- визначити понятійний апарат, який використовується у науковій роботі;
- зробити дослідження цілісним, коли кожна його частина може бути розкрита і пояснена лише через розгляд усього цілого, а ціле може існувати лише на базі своїх складових, не допускаючи їх вилучення або надлишку.

У дослідженні соціальної відповідальності членів ОТГ було використано такі загальнонаукові методи: аналіз літературних джерел; теоретичний аналіз і синтез досліджень соціальної відповідальності.

Значна кількість літературних джерел присвячена оцінці та застосуванню різної методології з безліччю підходів для вирішення проблем проведення досліджень. Наукове дослідження, перш за все, спрямоване на отримання нової інформації та вирішенню поставленої задачі, а вже досягнення кінцевого результату та його достовірність безпосередньо залежить від методів її проведення.

Під час визначення мети і завдання дослідження, необхідно дослідити усі можливі питання, що виникають під час їх формування. Стан проблеми, що досліджується, формується на початку з аналізу літературних джерел, які присвячені їй.

У дослідженні було проаналізовано літературні джерела для визначення основних понять роботи: соціальна відповідальність, об'єднана територіальна та інші.

Отже, для визначення для дослідження рівня соціальної відповідальності необхідно використовувати загальнонаукові методи, як основу для аналізу, щоб сформулювати уявлення про сучасний стан теми.

Для заглиблення у проблематику дослідження, необхідно використати метод аналізу і синтезу.

С. Важинський, Т. Щербак у своїй роботі «Методика та організація наукових досліджень» дають основні характеристики методам аналізу і синтезу. Так: аналіз – метод пізнання, при якому предмет дослідження (об'єкт, властивості тощо) розкладається на окремі складові частини [10, с. 40]. Синтез навпаки, спрямовано на пошук цілісності явища, всіх його складових, а також взаємодію з зовнішніми чинниками.

Отже, аналіз забезпечує основу для аналітичного методу дослідження, а синтез об'єднує окремі сторони предмета дослідження в єдине ціле. Не дивлячись на різницю, ці два методи доповнюють один одного, таким чином розкриваючи проблему в усіх аспектах. Приклади методу аналізу і синтезу наведені під час осмислення понять головних дослідження.

Як було зазначено у першому підрозділі, однією з проблем, що ускладнює дослідження соціальної відповідальності, є неоднозначність тлумачень цього феномену. Успішне розв'язання цієї проблеми вимагає застосування такого підходу, який зміг би подолати окреслені розбіжності й обмеження та при цьому відповідав би специфіці об'єкта й предмета дослідження. Таким, на нашу думку, може виступати системний метод, що базується на понятті «система».

Цей метод здобув широке визнання, як відомо, у 70-ті роки ХХ століття, як загальнофілософська та методологічна рефлексія на основі загальних уявлень про систему, згідно з якою її атрибутивними властивостями є зв'язок, цілісність, та сталість структури.

У створення теорії системного аналізу та системної методології значний внесок зробили вчені інших країн. Серед яких особливо треба відмітити

К. Боулдінга, У. Ешбі, Дж. Кліра, М. Месеровича, Т. Сааті, Г. Саймона, А. Холла та ін.

Методологічна специфіка системного підходу цінна для нас тим, що він орієнтував дослідника на аналіз цілісності об'єкта дослідження та пошук механізму, що приводить його у рух, на обґрунтування багатоманіття зв'язків у системі соціальної роботи та інтеграцію їх в одну теоретичну картину.

Крім системного методу, визначимо ще ряд методів дослідження діагностики соціальної відповідальності, котрі започатковані на ряді принципів, як загальних для усіх соціальних наук, так і специфічних. Перш за все це принцип об'єктивності, котрий слід розглядати у двох аспектах.

По-перше, дослідник не повинен залежати від впливів зовнішніх факторів (наприклад, бажань і інтересів керівництва). На жаль, соціальна діагностика може викривати негативні факти, котрі іноді жорстко заперечуються не тільки представниками органів управління, але й широкими колами громадськості. Усвідомлено або не усвідомлено викривлюючи дійсну картину в силу небажання подібної реакції, соціальний працівник, що здійснює діагностику, тим самим блокує можливість корекції соціальної патології, яку він досліджував.

По-друге, соціальний робітник повинен протистояти впливу на результати проведеного ним аналізу внутрішніх факторів – власних забобонів, незнання, негативного власного життєвого чи сімейного досвіду. Викривляючи вплив цих факторів може буди здійснений як на отримання фактів, так і на їхню інтерпретацію.

У зв'язку з цим необхідно також використовувати принцип верифікації соціальної інформації, тобто встановлення її достеменності, можливості перевірки за допомогою інших процедур або інших джерел інформації. Соціальна дійсність повна протиріч, одиничних фактів і випадковостей, тому, щоб формулювати на їхній основі певні закономірності, необхідно перевіряти емпіричні дані виваженою науковою теорією, співставляти отримані з різних каналів дані.

Внаслідок цього необхідно застосовувати і принцип системності в діагностиці, оскільки абсолютно усі соціальні проблеми є полікаузальними, тобто їх зародження і розвиток визначається не однією причиною, а декількома, часто навіть системою, мережею причин. У зв'язку з цим, для того щоб визначити джерело і способи вирішення проблеми пониження соціальної відповідальності, необхідно проаналізувати мікросоціальне середовище; необхідно також мати уявлення про інтелектуальний рівень і особливості устрою громади, повсякденного життя членів.

Крім принципів і методів дослідження необхідно визначити рівні, на яких буде здійснюватися діагностика ефективності соціальної роботи серед членів ОТГ. Рівні соціальної діагностики можна розділити у відповідності як до задач, що вирішуються на цих рівнях, використаних методів, так і до структури країни з організаційно-управлінської позиції. Розглянемо ці рівні. Загально соціальний рівень соціальної діагностики дорівнює загальному рівню держави. Його ще називають загально національним. На цьому рівні вивчається стан всього суспільства або його великих соціально-демографічних груп: дітей, жінок, людей похилого віку, чоловіків, молоді тощо.

Цією діагностикою займаються державні і недержавні, незалежні науково-дослідні інститути академічної та прикладної спрямованості, центри, фонди, котрі можуть вирішувати як суто наукові, так і прикладні задачі. Крім того, існує так звана відомча науково-дослідна система – спеціальні підрозділи, аналітичні служби при апараті Президента, Уряду, Верховній Раді тощо.

Їхні завдання полягають у тому, щоб отримувати, обробляти і аналізувати стан справ в соціальній сфері країни з метою розробки соціально-економічної політики держави, соціального планування і прогнозування, ефективного соціального управління та корекції соціальних проблем. Інструментарій таких досліджень здебільшого соціологічний, економічний, демографічний. Можуть бути використані масштабні методи (загальні переписи населення, всеукраїнські моніторинг соціально-економічного стану українських сімей, соціологічні обстеження широкого загалу і так далі).

Можна відмітити також регіональний (територіальний) рівень організації соціальної діагностики, котра проводиться як силами наукових підрозділів національних суб'єктів (наприклад, інститутів НАН України), так і відповідними службами при обласних державних адміністраціях. Якщо організації національного рівня детально досліджують будь-який конкретний регіон, то відбувається поєднання методів і задач двох рівнів.

При соціальній діагностиці регіонального рівня використовують результати загально національних досліджень стосовно до відповідної території, а також у порівнянні із іншими територіями; крім того, організуються дослідження на містах. Подібний аналіз є необхідним на регіональному рівні не тільки для того, щоб знати стан справ і динаміку процесів соціального функціонування в тому чи іншому регіоні і на її основі рекомендувати різні корегуючі соціальні дії, але й для практичних організаційних змін.

Найбільш тісний зв'язок і взаємодія з клієнтами, найбільш всеохоплююче вивчення рівня соціальної відповідальності відбувається на локальному рівні. Цей рівень передбачає проведення соціальної діагностики безпосередньо спеціалістами в установі соціального обслуговування клієнтів.

Емпіричні методи забезпечили визначення стану зазначеної проблеми у теперішній час в реальній життєдіяльності. За допомогою емпіричних методів було проведено соціальне дослідження, а саме було використано – анкетування та метод експертного опитування.

На сучасному етапі розвитку суспільства, в період науково-технічних і соціально-економічних перетворень, зростає потреба в отриманні достовірної та обґрунтованої інформації як основи прийняття управлінських рішень. У більшості випадків джерелами такої інформації виступають найбільш компетентні, що володіють глибокими знаннями про предмет дослідження, включені в проблему фахівці – експерти.

Основна відмінність експертного опитування обумовлено роллю експерта, який виступає не об'єктом дослідження, а його учасником, свого роду інструментом для оцінки досліджуваного об'єкта. Експертні думки, оцінки,

судження висловлюються щодо деякої реальності, яка перебуває поза експерта, в той час як в масовому опитуванні самі респонденти виступають в якості об'єкта, характеристики якого аналізуються соціологами. Судження експертів про різні сфери людської діяльності, які передбачають процедуру порівняння об'єктів і їх властивостей за виділеними критеріями, називають експертними оцінками [56, с. 45]. Суть методу експертних оцінок полягає в зборі та обробці думок про досліджуваної проблеми, виражених у кількісній або якісній формі, для підготовки інформації для прийняття рішень представниками органів управління.

Ще одним емпіричним методом, який був використаний для дослідження, стало – анкетування. Анкетування сьогодні є найпопулярнішим методом, яке використовується не тільки в соціальній роботі, а й у всіх соціо-гуманітарних науках.

У своєму роді метод анкетування використовувався як форма опитування, яке проходить, заочно, тобто без прямого і безпосереднього контакту інтерв'юера з респондентом.

Для того щоб в ході анкетування можна було отримати необхідну інформацію, анкета була ретельно підготовлена. Підготовка анкети включала, перш за все, складання опитувальника, в ході якого питання були точно сформульовані і відповідали освітньому і культурному рівню респондентів. Було уточнено, що одне і те саме питання могло мати вельми різний зміст у різних людей. Також було враховано формулювання питань, порядок вживання слів, адже і це впливає на відповідь. Крім того, питання в опитувальнику розподілялись не в логічній, а в психологічній послідовності, тобто таким чином, щоб вони викликали більшу увагу опитуваного і спонукали його до більш точної відповіді.

З результатами проведеного експертного опитування та анкетування можна ознайомитись у третьому розділі дослідження.

Для аналітичної роботи щодо створення історико-методологічних засад дослідження діагностики рівня соціальної відповідальності серед членів ОТГ

необхідно комплексно застосовувати різні методи наукового дослідження. Отже, можна зробити наступні висновки:

По-перше, історичний аналізи доводить, що проблема, яка покладена в основу роботи, є актуальною.

По-друге, феномен соціальної роботи в громаді сьогодні активно розглядається фахівцями різного спрямування і обговорення ведеться навколо визначення ефективності цього явища з метою подальшого вдосконалення, корегування та соціального планування.

По-третє, сформувавши інструментальний комплекс методологічних засобів для вирішення проблемної ситуації, необхідно перевести її із стану проблеми у стан звичайного наукового завдання, оскільки тепер є засоби його розв'язання. Залучений науковий понятійний апарат, збагачений принципами та методами наукового пошуку, гарантує якість теоретичного аналізу та практичних рекомендацій, що мають бути напрацьовані у подальших розділах роботи.

Таким чином, у першому розділі дослідження нами були виконані наступні задачі. По-перше, уточнено сутність ключових понять, таких як «соціальна відповідальність» та «соціальна робота в ОТГ». Проаналізувавши наукові джерела та різні підходи, що в них представлені, щодо розуміння сутності соціальної відповідальності, у подальшій роботі необхідно спиратись на визначення: «Соціальна відповідальність – соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин, приписів, соціальних норм, а у разі їхнього порушення – застосування до порушника заходів впливу, передбачених цими нормами».

Соціальна робота в об'єднаній територіальній громаді – це процес допомоги у самовдосконаленні громад шляхом організації колективних дій, спрямованих на врівноваження умов життя нужденних або дискримінованих членів громади

У другому підрозділі нами здійснений ретроспективний аналіз досліджень розвитку рівня соціальної відповідальності. Найбільш важливим для процесу становлення соціальної роботи як професійного виду діяльності мали 60-ті роки ХХ ст. та початок ХХІ ст. – період глобальних змін у соціальній роботі. Водночас, актуальності набуває дослідження становлення соціальної роботи в Україні, про що мова піде у наступному підрозділі дослідження.

У третьому підрозділі нами обґрунтовано методологічні підходи і методи, які покладено в основу дослідження проблеми розвитку соціальної відповідальності, а також ті методи, які було використано для дослідження. Варто зазначити, що методи використовувались з доповненням один одного, тобто, неможливо було провести дослідження рівня відповідальності, без аналізу поняття «соціальної відповідальності», «територіальної громади» та інших. Адже тільки після визначення специфіки явища соціальної відповідальності можна переходити до аналізу українського та зарубіжного досвіду роботи соціального працівника з членами громади, а також аналізу конкретної громади.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЧЛЕНІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1. Соціальна робота як механізм розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ

Сучасне суспільство висуває ідею громади, як панацею від проблем суспільства, чим підкреслює кризу у сучасній державі. М. Пейн у роботі «Громада як основа соціальної політики і соціальної ідеї» визначає таку тенденцію, як глобальну та логічну для сучасного світу. Західно Європейські й Північно Американські, Європейська та всі країни, що швидко розвиваються, або є країнами третього світу – спостерігаються схожі тенденції, схожі ознаки кризи державності, схожі кроки у децентралізації управління соціальною сферою [64, с. 22].

В Україні, дослідниками І. Грига та О. Іванова також зазначається, спад розуміння держави як організації, що задовольняє абсолютно всі потреби своїх громадян. Через стрімкий розвиток суспільства, люди потребують індивідуального підходу до вирішення своїх проблем, який реалізується адресно, за допомогою малих угруповань однодумців, особливо таких, що стосуються духовної та пізнавальної сфери. Також негативно на державне управління впливає вкорінене переконання, державний апарат має високий рівень бюрократії та низький рівень ефективності, а його фінансове забезпечення не забезпечує достатнього рівня обслуговування. Саме тому організацію діяльності на рівні громади вважають за прийнятне, ефективнішу та менш обтяжливу для державного бюджету [67, с. 164].

У соціальному просторі привабливо виглядає і надання формальної та неформальної допомоги, що об'єднана у громадах на рівні соціальної роботи.

Так, наприклад, у Великій Британії існує закон, який зазначає співпрацю у громаді, яка полягає у залученні недержавних організацій до надання державних послуг на підставі соціального контракту.

Процес глобалізації став ще одним моментом, який вплинув на розвиток соціальної роботи в громаді. Цей процес пов'язаний з технічним прогресом, що і породило новий тип осмислення світу, потребу людей в ідентифікації, приналежності до конкретних груп, громад. Такі зрушення у суспільстві, економіці та соціальній сфері і призвели до зміни поглядів – від державного соціального догляду до роботи в громаді.

В Україні такі поштовхи були викликані наступними чинниками:

1) збільшення потреби у соціальних послугах різних груп населення, які потерпають від матеріальних, соціальних та психологічних проблем;

2) використання закладів інтернатного типу, для задоволення соціальних потреб вразливих людей, з використанням старих методів їх лікування та соціалізації;

3) професійне зростання соціальних працівників, осмислення важливості роботи в громаді, як безпосередньо найефективнішої допомоги, що практично дорівнює адресній, але дозволяє клієнту залишатися інтегрованим у суспільстві.

Найбільшою проблемою у роботі соціального працівника в громаді, як і в більшості сфер, залишається законодавча необґрунтованість методів і технологій, що використовуються на практиці, і які зазначені на папері. Вже збільшується кількість громад, тому потреба у соціальних працівниках, які б працювали, проживали і розуміли внутрішні проблеми громади виникає гостро. Тому необхідно зрозуміти в чому специфіка соціальної роботи в громаді, які особливості зарубіжної соціальної роботи в громаді, які існують методи соціальної роботи в громаді.

Було встановлено, що єдиного поняття «громада» ще не існує. У Європейських країнах, особливо західних, в соціальній роботі розмежовують поняття «громада», яке можуть використовувати у таких напрямках:

- 1) соціальна робота в територіальній громаді;
- 2) соціальна робота в громадах, які об'єднані за інтересом.

Перше розуміння громади, і є об'єднаною територіальною громадою, яка визначена в Україні, тлумачення якої було наведено у першому розділі. Громада за інтересами призначена для групи людей, які об'єднані спільною проблемою, наприклад, ветерани АТО, жінки ветерани АТО, ветерани-інваліди АТО, такі групи можуть бути, як спільно об'єднані так і мати окремі групи соціального зв'язку. До такого виду громад відносять також національні громади (етнічні), вони можуть проживати не на одній території, не в окремій державі, але бути об'єднаними своєю спільною історією, родинними зв'язками, культурою і т.д.

В американській соціальній роботі розуміння громади входить в поняття об'єднання груп людей, сімей, які розділяються за такими критеріями:

- такі, що розділяють цінності, мають спільні інтереси;
- яких об'єднують певні служби та організації соціальної роботи;
- територіально об'єднані спільноти.

Українське поняття «об'єднана територіальна громада», в Сполучених Штатах Америки можуть замінити на «локальна соціальна система». Це поняття є більш змістовним, яке повністю характеризує особливості ОТГ, воно включає в себе взаємодію соціально спрямованих служб, які працюють з особливостями сімейного устрою, релігійної спрямованості, правових відмінностей, громадян, що об'єднані певною географічною місцевістю.

Проводячи дослідження громад американські дослідники Я. Гілберт та Г. Спехт визначили розуміння громади за п'ятьма підходами, з огляду на царину сфери впливу соціальної роботи, такими як:

- структурна – політико-правове розуміння громади;
- соціально-психологічна;
- демографічна (екологічна);
- процеси діяльності – визначення видів діяльності громади;

– функціонування соціальної системи – підхід до громади як такої системи, що виконує певні функції.

Нажаль в українському науковому осмисленні поняття «громада» не розмежовують за такими критеріями, як закордоном. Конституція України виокремлює поняття «територіальна громада», яке розуміється, як первинний суб'єкт місцевого самоврядування (ст. 140) [17].

Громади за інтересами в українському законодавстві не регулюються, так як територіальні громади. З утворенням законодавчої бази і просуванням ідеї ОТГ, такі види об'єднання громадян відійшли далеко на другий план, скоріше залишивши за собою розуміння таких громад, як «спілок», що об'єднують трудові колективи у їх боротьбі за свої права на працю, гідне життя, лікування своїх дітей та інше, знову ж таки орієнтуючись на державу. Окремо виділяють національні громади, такі як єврейській, вірменські та інші. В таких об'єднаннях краще проглядається самостійність їх членів, догляд за хворими, бідними, орієнтування соціальної допомоги на тих таких членів.

Дивлячись на різні підходи розуміння поняття «громада», можна тлумачити його, як ідеальну конструкцію, що об'єднує її членів за певною формою соціального життя. Соціальною, ця конструкція є за допомогою внутрішньої підтримки, взаєморозуміння людей, що створює позитивний заряд енергії й ґрунтує соціальні зв'язки.

Отже, з'ясувавши сутність поняття «громада», перейдемо до аналізу специфіки надання соціальної допомоги в громаді. Соціальна робота в цілому спирається на декілька теоретичних моделей роботи в громаді. Їх було розроблено Е. Россом, Д. Ротманом, К. Йорком. Їх теоретичні концепції спираються на практичну соціальну роботу. Також, вони стали основою при ухваленні політично важливих рішень під час змін у державному соціальному догляді, наприклад, у роботі з людьми похилого віку, які наркотичну залежність, проблеми психічного здоров'я та інших. Переорієнтація поглядів полягала у відмові від великої мережі стаціонарних закладів та стандартних технологій надання соціальних послуг, з переходом до утворення центрів в

середині громади, залучення волонтерських, благодійних та приватних організацій.

Розвиток соціальної роботи в громаді можна порівнювати з процесом індивідуальної роботи. Тобто, тісний контакт, аналізування, планування,

роботи з групами в громаді, за її межами, навіть, залучення ЗМІ. Сучасна робота у громаді зазнає три фази у своєму розвитку (див. рис. 2.1).

Рис. 2.1. Фази розвитку соціальної роботи в громаді

З методологічного погляду соціальний працівник, який займається організацією громади, має більше спільного з іншими професійними та суспільними видами діяльності, наприклад, з лідером профспілки, політичним діячем, фахівцем з самоврядування ОТГ, в порівнянні зі своїми прямими обов'язками, наприклад у соціальній службі з дітьми. Такі відмінності проявляються і у виділенні головної мети соціальної роботи в громаді, яка діє на практичному рівні: соціальний працівник будує та інтегрує громаду чи розвиває програми, які спрямованні на соціальні зміни.

Остаточно відділили практичну соціальну роботу з громадою Американська асоціація соціальних працівників, давши визначення загальному поняттю процесу надання послуг. Згідно з яким, головна характеристика соціальної роботи полягає у системі цінностей, ціле покладання, санкціонування, отримання знань та використання методів. Також, визначаються і завдання соціальної роботи, які пов'язані із плануванням та організацією громади спираючись на цінності практичної соціальної роботи й реалізації загальних цілей соціальної роботи.

Дж. Ротман визначив три основні напрями соціальної роботи в громаді,

які зазначені на рисунку 2.2 (див. рис. 2.2). Слід зазначити, що напрями є взаємопов'язані, і у той же час окремими аспектами соціальної роботи.

Рис. 2.2. Напрями соціальної роботи в громаді

Отже, аналізуючи досвід закордонних країн, можна побачити, що робота в громаді складається із специфічних та загальних для соціального працівника форм роботи, в які входить, як цілісне дослідження проблеми з подальшим

аналізом ефективності надання послуг, так і спілкування зі ЗМІ, проведення конференцій, публічних слухань, представлення інтересів громади та інше.

Після об'єднання громада генерує енергію участі, яка змушує мешканців відчувати себе інтегрованими та уповноваженими учасниками об'єднання. Це почуття спільності виявляє в людях найкраще та надихає їх робити більше для себе та оточуючих, в чому і проявляється соціальна відповідальність.

У дослідженні UrbanInstitute, дослідники припустили, що розширення можливостей призводить до довготривалого та сталого вдосконалення громади. Проблема полягає в тому, що людям часто не вистачає впевненості у власній здатності викликати зміни. Рішення для створення цього набору навичок та знань лежить у розвитку громади – тактики, завдяки якій соціальні працівники вдосконалюють свої професійні навички.

Роль соціального працівника у розвитку громади проявляється у багатьох аспектах. Ідея розвитку громади проста: мешканці вживають колективних дій з метою вирішення загальних проблем. Спільно працюючи над покращенням якості свого життя, мешканці також вирішують соціально-економічні бар'єри, які часто призводять до бідності, злочинності, шкіл з низьким рівнем надання освітніх послуг, у тому числі і до низької соціальної відповідальності.

До частини професійних обов'язків соціального працівника часто входить створення програми вдосконалення громад та проекти розвитку, які також дозволяють місцевим громадянам вести свій внесок у плани розвитку своєї громади. Деякі соціальні працівники проводять роботу безпосередньо з окремими особами; інші оцінюють потреби громади в більш широкому масштабі. Вони можуть планувати та адмініструвати програми, розроблені для того, щоб допомогти людям з їхніми негайними потребами.

Роль соціального працівника у розвитку громади не є постійною, фіксованою, швидше – вони мають різну роль залежно від потреб громад, які вони обслуговують. Вони працюють для соціальних служб, некомерційних організацій. Оскільки ролі соціального працівника дуже різноманітні, можна зазначити класифікацію соціальних працівників за сферою діяльності:

Громадський організатор. Як організатори громади, соціальні працівники об'єднують громаду навколо різних соціальних питань та допомагають узгодити ресурси громади для задоволення їх найактуальніших потреб. Організатори надають права окремим членам громади брати на себе більшу роль у розвитку та подальшому вдосконаленні своєї громади.

Менеджер проекту. Соціальні працівники громади беруть на себе роль керівника проектів, щоб переконатися, що програми реалізуються правильно та в межах їх початкового обсягу. Коли вони розуміють пульс окремих людей та груп у спільноті та як їх мотивувати, вони мають унікальну позицію для підготовки та адміністрування проектів.

Дослідник. Для того, щоб сприяти трансформації та розвитку громади, соціальним працівникам необхідно дослідити основні причини викликів громади. Вони використовують це дослідження, щоб допомогти розробити програми громад та виступати за зміни політики, щоб покращити людей та сім'ї, яким вони обслуговуються.

Адміністратор. Ця роль полягає у більш звичних обов'язках для соціального працівника, які починаються від подачі документів на позбавлення батьків прав на дитину, до видачі щомісячної пенсії.

Розвиток міцних, життєздатних та здорових громад вже давно є принципом професійних соціальних працівників. Будучи фасилітаторами, організаторами, радниками та адвокатами, соціальні працівники відіграють важливу роль у допомозі громадам у подоланні бар'єрів для необхідних змін. Вони також забезпечують енергію для трансформації – наділяють жителів знаннями, ресурсами та здатністю самонаправлятися та самоврядувати своє життя та обставини. Таким чином соціальний працівник може стати тим самим поштовхом для розвитку соціальної відповідальності усіх членів ОТГ.

Соціальні працівники оцінюють успіх своїх зусиль для розвитку населення громади, дивлячись на статистику в таких категоріях:

- проблеми зі здоров'ям: наявність щеплень, до пологовий догляд, догляд за старшими тощо;
- економічні проблеми: бідність, безробіття, наявність робочих місць, вартість життя тощо;
- освітній рівень: рівень вибування / закінчення навчання, мобільність студентів(школярів), академічна оцінка тощо.
- сімейні проблеми: рівень насилля в сім'ї, працевлаштування батьків, відвідування дітей закладів освіти тощо.

Соціальний працівник, який практикує роботу в британській громадах, а також є автором книг за цією спрямованістю, А. Твелвтріз під соціальною роботою в громаді має на увазі, що це, насамперед, процес упорядкування взаємної допомоги усіх членів громади для покращення життя. Подібну позицію займає також і Г. Чейнен, який бачить роботу в громаді «як поштовх до безкорисної, вмотивованої активності мешканців; також забезпечується робота органів місцевого самоврядування та іншої місцевої влади, що допомагає і підтримує ініціативи мешканців» [36, с.30].

На думку М. Майо, соціальна робота в громаді може бути орієнтована у двох рівнях: основна або робота за місцем проживання (з особами, сім'ями та спільнотами); робота місцевих агенцій або між агенціями (діяльність організована органами влади та /або іншими структурами) [36, ст. 67].

Цікавим у такому розділенні є те, що автор виділяє як частину роботи в громаді, не лише індивідуальну роботу з клієнтами, які мешкають у громаді, а бачить, як і Г. Чейнен, діяльність різних соціальних агенцій як невід'ємну частку соціальної роботи в громаді.

Говорячи про практику соціальної роботи в громаді, необхідно виділити для них функції. Соціальні працівники, що працюють у громаді повинні виконувати наступні функції:

- залучати членів громади до спільної роботи задля розвитку громади;

- спрямувати мешканців до розвитку різних форм взаємодопомоги (догляд за хворими, малими дітьми, робота в центрах громади тощо);
- допомагати членам у пошуку рішень проблем, стимулювати їх до вирішення цих проблем.

Сьогодні в Україні соціальна робота в громаді зорієнтована, в переважній більшості, на вирішення соціальних проблем шляхом надання різноманітних соціальних послуг членам ОТГ. Якщо розглядати підходи, що вже сформувались під час дослідження роботи соціального працівника в громаді, можна говорити, що в Україні це процес повного втручання в соціальні проблеми громади з метою їх вирішення.

Якщо дивитися на соціальну роботу в громаді як на різновид методів соціальної роботи можна зазначати, що вона ґрунтується на взаємодії соціальних установ та соціального працівника з представниками різних соціальних груп на рівні громади. До пріоритетних завдань роботи в громаді входить:

- розвиток соціальних зв'язківка серед членів громади та організацію системи взаємодопомоги і координації дій спільноти;
- підтримка та розвиток громадської активності;
- розробка, впровадження та оцінка ефективності соціальних програм і планів.

Реалізація цих завдань спрямована на досягнення мети – розвиток соціальної відповідальності серед членів ОТГ.

Вкладаючи зміст в поняття соціальної роботи в громаді українські та зарубіжні вчені роблять наголос на тому, що важлива саме громадська ініціатива, яка виникає саме через почуття відповідальності, у вирішенні соціальних проблем мешканців громад.

Поняття «місцевих або громадських ініціатив», на думку української дослідниці Т. Семигіної, відрізняється різним ступенем спонтанності та формалізованості. Виділяючи підходи зарубіжних теоретиків соціальної роботи, вона виокремлює наступну класифікацію громадських ініціатив:

«Місцеве життя» або «сусідська модель» – спонтанні ініціативи, обумовлені нагальними потребами членів громади;

«Дії всередині громади» також зароджуються спонтанно, але мають більш організований характер. Це може бути обладнання дитячого майданчика або створення ради мікрорайону;

«Розвиток громади» має передумовою співробітництво ентузіастів та професіоналів у справі активізації різних сторін місцевого життя. Наприклад, створення підліткового центру у мікрорайоні міста;

«Місцева/громадська політика» – комплекс програм, спрямованих на залучення членів громади до досягнення певних цілей. Прикладом такої ініціативи може бути створення неформальної системи індивідуального догляду за інвалідами членами самої громади.

Таким чином, вивчення й осмислення поглядів зарубіжних та вітчизняних науковців на проблему соціальної роботи в громаді дає підстави говорити про необхідність партнерства між представниками громади в особі ініціативної групи та різних державних і громадських організацій, які працюють на локальному рівні. Провідними формами такої співпраці можуть бути реалізація соціальних проектів, соціальних програм, ініційованих членами громади та підтриманих різними структурами, вирішення соціальних проблем окремих груп людей.

2.2. Зарубіжний досвід соціальної роботи з розвитку рівня соціальної відповідальності членів ОТГ

Розвиток благодійності у суспільстві 19 століття був спровокований загостреною соціальною проблематикою у Європі. Сам процес благодійності проявлявся у допомозі соціально відповідальних громадян, людям які опинились у складних життєвих обставинах, які потім добровільно об'єдналися. Головним поштовхом розвитку в громаді соціальної відповідальності став рух сеттльментів, виникнувши у Великій Британії і пізніше поширений у США.

С. Барнет заснував рух сеттльментів, центр якого у 1884 році відкрився у бідному районі Лондона. Таким центром став благодійний заклад Т. Холл, що розвивав соціальну допомогу для місцевого населення серед громадян. Існування закладу проходило за допомогою пожертвувань приватних осіб. Т. Холл став поштовхом для розбудови більш ніж чотирьохсот благодійно спрямованих закладів у громадах Англії та США, які також називались сеттльменти.

У той час, в центрах сеттльментів з членами громад працюють студенти, які селились в найбільш бідних районах Лондона, а потім урізних районах Англії, для кращого розуміння потреб бідного населення, а також надання своєчасної, швидкої допомоги людям, які цього потребували. Студенти не просто надавали благодійну допомогу, їжу, а поширювали освіту, культуру серед мешканців, закликали їх до самоорганізації у покращенні соціальної ситуації.

Перші десятиліття працівникам сеттльментів вдавалося перетворювати громаду в політичні сили. Завдяки їх розширеній діяльності було прийнято ряд соціально спрямованих законів: про дитячу працю, здоров'я в громаді, дитячі садки, розвиток служб доглядальниць, розбудову громадських парків та створення майданчиків для дітей, саморозвиток громадян. Програма сеттльментських центрів спрямовувались на організацію допомоги в працевлаштуванні, надані медичних, рекреаційних послуг та запровадження форм різносторонньої освіти членів громади.

Таким чином, з огляду на історичний досвід роботи центрів сеттльментів можна стверджувати, що саме там зародився напрямок та форма соціальної роботи у громаді, ставши основою сучасної системи центрів допомоги членам громади у різних країнах.

Один з популярних серед яких є громадські community centers, які розвивають свою діяльність серед громад Швейцарії, Великобританії, Німеччини, Канади, США та інших розвинутих країн. Форма та зміст їх діяльності обумовлена потребами різноманітних слоїв окремої громади.

Пріоритетом роботи в цих центрах є освітня, дозвіллева та оздоровча соціальна робота. Така робота орієнтована на різні вікові, соціальні, гендерні групи.

Громадські центри не єдині традиційні соціальні інституції в громадах, також існують сімейні центри. Їх створюють на рівні громади для покращення відносин у сім'ї, розвитку атмосфери взаємо порозуміння та підтримки, з'ясуванню конфліктів між дітьми та батьками і т.д. Такі центри проводять спеціально спрямовані тренінгові заняття серед батьків, керуючись різними формами сімейної терапії, можуть забезпечити клієнтів послугами психолога, психотерапевта, медичного працівника, юриста.

У Відні для надання допомоги підліткам, які знаходяться у кризовій ситуації, за ініціатив громади відкривались центри з надання інформації та консультації. Їх головною метою стало – профілактично-орієнтаційна робота серед молодих людей, які знаходяться у критичному стані та допомогти їм у попередженні потрапляння у подібні ситуації. В таких центрах використовується індивідуальна та групова форма роботи з молоддю соціальними працівниками, психологами, юристами, поліцейськими.

У 80-х роках регіони Великої Британії заповнилися Центрами розвитку громадського виховання, які займалися розвитком соціальної відповідальності, залучаючи до спільної роботи не тільки формальні інститути, а й неформальні благодійні заклади.

Ще одна інституція, яка звинута в закордонних громадах, є центри культурного дозвілля (рекреаційні центри, центри дозвілля, громадські кампуси, «сонячні центри»). Поширеними такий вид центрів є серед громад Франції, де розвиток такого напрямку займається окремий вид соціальної роботи – соціальна анімація. Методи соціальної роботи, які використовуються цими центрами спрямовують свою діяльність на стимулювання саморозвитку людей через опанування різних видів творчої діяльності: ліпка, живопис, мистецтво пантоміми, театр, спів тощо. У проведенні такого виду роботи готуються

спеціальні фахівців – аніматори, які активно співпрацюють з соціальними робітниками, активними членами та волонтерами громади.

Також, доволі розвинутою інституцією у закордонних громадах є клуби, які виникають на початку ХХ століття. Це були районні клуби, які особливо поширились у місцях з яскраво вираженими впливами через соціальні конфлікти. Клуби мають особливі характеристики:

- організовуються у східних районах країни, де зміцнюються традиціями та зв'язками громади;
- метою організації є створення умов для самореалізації особистостей;
- змістом і програмами клубів виступає життям, щоденна реальність.

В залежності від рольових особливостей держави, її законодавчої основи, механізму регуляції соціальних відносин, учасників процесу формування соціальної відповідальності розрізняють три моделі її розвитку, таку як:

- американська;
- європейська;
- японська.

Необхідно проаналізувати детально кожен з них. Звичайно, для Америки, Канади, країн Латинської Америки, характерно використання американської моделі розвитку. Головною особливістю моделі – відходження на другий план ролі держави при розвитку соціальної відповідальності членів громад.

Зазначена модель є традиційною для лібералізованих варіантів соціальної політики країни, яка формується за принципом спрямування процесу соціального захисту на тих, хто має низький дохід, який базується лише на соціальних виплатах.

В американській моделі суспільні відносини – саморегульовані, зокрема відносини між працівником і працедавцем (які самостійно укладають трудовий договір), соціальне страхування, тощо.

Соціальна відповідальність роботодавців перед працівниками полягає у створенні нових робочих місць із відповідними умовами праці, забезпеченні достойної заробітної плати, сплаті значної суми податків. Американські

роботодавці значну увагу приділяють зовнішнім напрямом соціальної відповідальності, зокрема розбудові місцевих громад, охороні навколишнього середовища.

Соціальна відповідальність в Сполучених Штатах Америки розвинулась завдяки філантропії. Саме традиція жертвувати частину прибутків на благодійництво задля покращення ставлення місцевої громади до її члена сформувала американську модель соціальної відповідальності. Американські бізнесмени беруть участь у фінансуванні найрізноманітніших некомерційних проектів і завдяки цьому розв'язують різноманітні соціальні проблеми (професійна освіта, пенсійне й соціальне страхування, захист навколишнього середовища).

Для американської моделі корпоративної соціальної відповідальності характерна висока самостійність у виборі напрямів благодійної діяльності. Держава безпосередньо не втручається в ці процеси, а лише стимулює їх через систему пільг і субсидій.

Можна розглянути цю систему на прикладі бізнесу. У США запроваджено податкові пільги, направлені на допомогу працедавцям компенсувати вартість влаштування на роботу інвалідів, пенсіонерів, молоді, ветеранів:

- малому бізнесу надають щорічні пільгові кредити за умови працевлаштування цих категорій населення;
- усім підприємствам надають знижки в разі переобладнання робочих місць під потреби працівників-інвалідів;
- податкові канікули (кредити) для роботодавців, які наймають на постійну чи сезонну роботу ці категорії працівників. Компанії, що займаються благодійництвом, мають можливість часткової сплати податків із нерухомості та обороту.

Значним напрямом американської моделі соціальної відповідальності територіальних громад вважають заходи з охорони природного середовища.

Зокрема, американське законодавство передбачає цілу систему екологічних субсидій, позик, податків, зборів, штрафів, кредитів квот, пов'язаних зі скороченням викидів шкідливих речовин, більшою мірою це стосується громади в загалом або підприємств в середині громади.

Важливим важелем стимулювання природоохоронної діяльності в західних країнах вважається прискорена амортизація очисного обладнання. Закон про реформу податкової системи встановив утрічі коротший термін амортизації для очисного обладнання проти промислового. Поряд із 10відсотковою податковою знижкою на очисне устаткування в США використовують і податкові пільги. Майже в 30 штатах очисні споруди та обладнання не обкладалися податком на власність, у 24 штатах ця категорія промислового обладнання звільнена від податків із продажу; у 16 штатах не стягують податків за оренду очисного обладнання [50, с. 38].

У Європейському Союзі соціальну відповідальність членів громад розглядають як ключовий фактор підвищення конкурентоспроможності громад та зростання життєвих стандартів громадян і суспільства в цілому. Існує чітке розуміння того, що використання принципів соціальної відповідальності – стратегічний пріоритет кожної громади й основа їх сталого розвитку.

Для Європейської моделі соціальної відповідальності бізнесу характерне значне втручання держави в соціально-економічні процеси, зокрема в економіку, зайнятість та екологію. Головне її завдання – формування відповідального ставлення серед місцевих громад. Відповідно, державний вплив поширюється на охорону праці, рівень заробітної плати, обсяги випуску продукції й надання послуг, екологію, зайнятість, соціальні гарантії.

Ще одна важлива риса європейської моделі – значний перерозподіл обсягів валового внутрішнього продукту через державний бюджет (понад 45 %), що забезпечує потужну систему соціального захисту населення за рахунок залучення коштів державного та приватного капіталів. Керівництво країн Європейського Союзу намагається показувати приклад підходів

соціально-відповідального спрямування, тим самим заохочуючи до цієї діяльності приватні структури.

Наприклад, у Голландії визначено, що два відсотки всіх товарів, куплених державними установами й підприємствами, повинні бути екологічно чистими, що заохочує приватні підприємства інвестувати кошти в цей напрям.

На окрему увагу заслуговує модель соціальної відповідальності, притаманна Японії та Південній Кореї. Ця модель характеризується значною роллю держави, передбачає здійснення політики вирівнювання доходів, систему довічного найму, колективізм у розв'язанні соціально-економічних проблем громади. Крім того, японські громади концентрує увагу на внутрішніх програмах, завдяки яким громада стає для працівника другою сім'єю.

Великою мірою це зумовлено культурними традиціями країни, де історично склалося, що «держава – понад усе». Тому в цій моделі соціальної відповідальності на першому місці виступають соціальна згуртованість, колективне прийняття рішень, шанобливе ставлення до кожного окремого працівника та до суспільства в цілому. Кожен громадянин є членом громади і, відповідно, має права й несе відповідальність далеко за межами загально прийнятих адміністративних обов'язків. А держава, громада і підприємство на яке він працює, зі свого боку, підтримує його протягом усього життя.

Проведені дослідження свідчать про високий рівень соціальної відповідальності членів громад в країнах Європейського Союзу, США та Японії, що стало наслідком тривалої цілеспрямованої державної політики, направленої на усвідомлення громадянами своєї ролі в соціально-економічному розвитку суспільства. У досліджуваних країнах соціальна відповідальність розглядається як новий прогресивний рівень розвитку громад, який сприяє соціально-економічному розвитку держави, зменшує конфронтацію між соціальними партнерами, забезпечує сталий розвиток економіки.

В українських реаліях неможливо запровадити одну із досліджених зарубіжних моделей соціальної відповідальності в такій мірі, як вона

функціонує за кордоном. Оскільки Україна – це держава з притаманною лише їй специфікою економіки, менталітетом суспільства, тому потрібно формувати власну модель соціальної відповідальності, ураховуючи помилки та здобутки зарубіжних колег.

До основних першочергових заходів, направлених на розвиток соціальної відповідальності членів ОТГ в Україні, на наш погляд, належать:

- державна пропаганда значення соціальної відповідальності, її користі й необхідності для суспільства;
- формування держаного фонду та залучення коштів місцевих бюджетів для часткового до фінансування соціальних проєктів, запроваджених приватними підприємствами;
- надання різноманітних податкових пільг та формування заходів морального стимулювання для підприємців в середині громад, що вклали кошти в соціально значимі проєкти;
- запровадження на національному рівні обов'язкової соціальної звітності громад, участі в державних тендерах, отримання певних ліцензій та ін.

2.3. Характеристика методів соціальної роботи у об'єднаній територіальній громаді

У другому розділі було зазначено, що в загалом соціальна робота в громаді орієнтована на: регулювання правових та економічних відносин людини з суспільством, надання їй допомоги та підтримки у вирішенні проблем, гідному самоствердженні й повноцінному житті; подолання соціальної несправедливості, зменшення рівня нанесення шкоди, запобігання стражданню, допомогу соціально незахищеним категоріям; надання різних соціальних послуг тим, хто перебуває у СЖО.

Вирішення вище значених проблем можливе через застосування методів, які у соціальній роботі в громаді виконують подвійну роль:

– виступають способами пізнання і застосування знань про життєдіяльність людини;

– є конкретними діями, особливими способами втручання, що сприяють якісному перетворенню об'єкта на індивідуальному, груповому та общинному рівнях.

Також, під методами соціальної роботи можна розуміти способи організації і планування інтервенцій задля цілеспрямованого впливу на об'єкт (суб'єкт) задля досягнення поставленої мети.

Аналіз сучасної літератури з соціальної роботи [1; 2; 4; 6] свідчить, що у XXI ст. найбільш помітною і загальноприйнятою є тенденція до класифікації методів крізь призму їх спільних характеристик. На цій підставі можна виділити загальні, загальнонаукові, спеціальні наукові, психологічні та соціологічні групи методів (див. Додаток А).

Реалізація методів соціальної роботи є динамічним процесом, у структурі якого можна виділити певні етапи. Їх кількість і послідовність буде залежати від базового підходу, який обрав соціальний працівник для реалізації самого методу та бачення його структури; специфіки його роботи, сфери професійної діяльності, посади та посадових обов'язків; виду соціальних послуг; категорії клієнтів; типу проблем тощо.

У науковій літературі виділяють три основних підходи до реалізації методів [14, с. 12-14]:

1) раціональний або лінійний – процес використання методів соціальної роботи має циклічний характер, включає послідовні етапи (початкове оцінювання, планування діяльності, реалізація плану і кінцеве оцінювання), які проходить клієнт спільно з соціальним працівником для вирішення проблеми. Повторення, повернення до певного етапу, переосмислення фактів, рішень, перегляд засобів із боку соціального працівника є можливими і необхідними діями для досягнення поставленої мети;

2) покроковий або аналітичний – застосування методів соціальної роботи крізь призму довготермінових цілей; поступових змін із врахуванням ситуації, що виникла. Цей підхід є альтернативним і передбачає взаємодію декількох елементів: соціальних працівників, фахівців інших галузей, органів місцевої влади і клієнтів;

3) практичний – передбачає короткотермінове планування діяльності соціального працівника з врахуванням змін у ситуації та поведінці клієнта, його бачення способу вирішення проблеми, з врахуванням наявних ресурсів у кожному конкретному випадку.

Аналіз теорії і практики соціальної роботи в громаді дозволив виділити дві групи методів: перманентні або основні і вторинні, додаткові або другорядні, допоміжні. До основних відносять методи: ведення випадку (case work), кейс-менеджмент (case management), екстреного втручання (emergency intervention); соціальної роботи з групою (social group work) та організації громад (community organizing). До вторинних, допоміжних методи: соціального забезпечення в громаді (social welfare administration), соціальної дії (social action) і соціальних досліджень (social research).

Робота з випадком/ведення випадку (case work) є індивідуальним методом соціальної роботи в громаді, що набуває актуальності в роботі з клієнтом на рівні ОТГ в Україні і передбачає спільну діяльність соціального працівника і клієнта, спрямовану на вирішення соціальних, психологічних й особистісних проблем останнього через вивчення конкретних причин перебування у СЖО та надання індивідуальної допомоги.

Становлення «case work» (переклад з англ. мови – ведення випадку) як методу соціальної роботи відбувалося у США. Цьому процесу посприяло низка фактів: відкриття першої літньої освітньої програми з підготовки фахівців до використання цього методу (1914-1917 рр.); застосування його у роботі з ув'язненими та школярами (1920-ті рр.), особами з економічними проблемами (1930-ті рр.), індивідами з аморальною поведінкою, особами з комунікативними та сімейними проблемами (після Другої світової війни); поява недержавних

організацій на ринку надання соціальних послуг (1950-ті рр.); розвиток системи надання соціальних послуг на рівні місцевих громад (1950-ті рр.); професіоналізація означеного методу, вироблення власних принципів і механізмів застосування (1960-ті рр.).

Утвердження «case work» як професійного методу соціальної роботи в індивідуальній роботі з клієнтом задля сприяння його розвитку, вирішенню особистісних проблем, сприяння соціальній адаптації та поява фахівців, які почали застосовувати його у своїй роботі відбулося в кінці XIX ст. на початку XX ст., за допомогою досліджень таких науковців К. Грей, Д. Вебб, Є. Фішер, А. Фук, М. Тімс.

В основі застосування методу лежить теорія «5 П» Х. Пелрмана, основними елементами якої є [66, с. 120-145]: людина (person), проблема (problem), місце (place), кваліфікований фахівець (professional representative) і процес (process). На думку науковця «індивід як клієнт (різного віку, статі, статусу), у якого виникли проблеми (економічні, соціальні, особистісні, сімейні, тощо), з якими він не може самостійно справитися звертається в заклад (соціальну службу, установу чи організацію), де досвідчені фахівці через налагодження процесу інтеракції (включає психосоціальну діагностику, розробку та реалізацію плану дій, оцінку і супровід) нададуть йому кваліфіковану допомогу».

У процесі аналізу зарубіжної наукової літератури з проблеми дослідження нами виділено поняття «case management» (переклад з англ. мови – управління випадком), яке в Україні часто замінюють термінами «case work» («ведення випадку») і «соціальний супровід».

Застосування «case work» передбачає п'яти етапну, циклічну роботу соціального працівника (див. рис 2.3).

Етапи мають послідовний, паралельний, або повторний (повернення до попередніх етапів, якщо виникли труднощі у вирішенні проблеми) характер. Клієнт є активним учасником цього процесу, якому в короткотерміновій або довготерміновій перспективі надається кваліфікована допомога.

Рис. 2.3. Етапи застосування методу «case work»

Щодо методу «case management» Дж. Бренен і К. Каплан зазначають, що він є похідним від «case work», тобто більш сучасним методом соціальної роботи [68, с. 234-238]. Аналізуючи основні підходи до становлення «case management» як методу, Дж. Бренен і К. Каплан акцентують увагу на тому, що цей метод ввійшов в теорію і практику соціальної роботи тільки у 1940 роках (тоді як «case work» – в 1920 рр. і передбачав координацію послуг, що надавалися в межах компенсаційної програми з реабілітації у США; згодом його почали застосовувати на федеральному рівні у програмах із соціального забезпечення та допомоги.

Про вторинність «case management» як методу свідчать і результати дослідження, проведеного А. Бойко, Н. Бондаренко, О. Брижоватою. Науковці виділяють дві основних моделі «case work»: інтенсивну й адміністративну. Саме остання, на думку науковців, є близькою за розумінням і застосуванням із кейс менеджментом.

У сучасних умовах «case management» можна вважати окремим методом соціальної роботи або різновидом «case work», який використовують соціальні

працівники при наданні соціальних послуг особам з психічними відхиленнями, хворим на інфекційні хвороби, працівникам секс-індустрії, споживачам ін'єкційних наркотиків, внутрішньо переміщеним особам, біженцям та мігрантам за місцем їх проживання, тобто на рівні ОТГ задля зміни їх поведінки на більш безпечну, покращення здоров'я та якості життя чи профілактики негативних явищ, процесів (див. рис. 2.4) [60, с. 30].

Рис. 2.4. Очікувані результати застосування кейс-менеджменту

Мета кейс-менеджменту полягає у реалізації багаторівневого безперервного процесу надання послуг особі, яка перебуває в СЖО, і його/її близьким, забезпечення та координацію доступу до них (див. рис. 2.5) [31].

Рис. 2.5. Структура надання послуг в кейс-менеджменті

Незважаючи на ефективність застосування у процесі надання соціальних послуг ведення випадку і кейс-менеджменту особам/сім'ям у СЖО на рівні

ОТГ, в теорії і практиці соціальної роботи виділяють й інші методи соціальної роботи в громаді.

Одним з яких є соціальна робота з групою або групова соціальна робота, яка передбачає безпосередню взаємодію соціального працівника з групою як із закритою, динамічною, унікальною структурою з метою зміни функціонування її членів або вирішення їхніх проблем.

У структурі ОТГ як об'єднання людей, які проживають на одній географічно визначеній території й утворюють велику групу, можна виділити [64, с. 38]: соціальні, освітні, соціально-терапевтичні, ініціативні, самокеровані групи та групи підтримки, самодопомоги, організації громад потенціал, ресурси яких соціальний працівник може використати у процесі роботи з громадою.

Соціальний працівник, як зазначає В. Слосанська, є суб'єктом надання послуг у групі. Діяльність соціального працівника з групами передбачає планування роботи залежно від специфіки, типу групи, кількості її членів, сфер їх інтересів або проблем; етапу, стадії її розвитку.

М. Дженсен і Б. Такман, Д. Елізабет та С. Харісон виділяють чотири стадії розвитку групи, її життя:

- 1) формування;
- 2) штурмування;
- 3) нормування;
- 4) виконання;
- 5) «розпад».

Групова соціальна робота є способом керування і засобом реалізації різних видів діяльності, до яких активно долучаються члени групи; генерації і здійснення обміну ідеями, розвитку вмінь і навиків, зміни ставлення і формування відповідальності через залучення до спільної суспільно важливої діяльності. Вона спрямована на те, щоб навчити членів громади: жити та працювати у ОТГ, взаємодіяти, налагоджувати стосунки, долучатися до групових видів діяльності; працювати над розвитком їх індивідуальних

здібностей та якостей, формувати правильну поведінку; бути відповідальним за свої дії й вчинки; розвивати потенціал членів громади; активно проводити дозволя; визначитися з специфікою своєї діяльності в громаді, суспільстві, відповідно до наявних здібностей, задатків; розподіляти обов'язки і ролі; ставити перед собою цілі і досягати їх; бути готовим до суспільних змін, ініціювати їх; проводити профілактику, долати фізичні, психологічні, емоційні проблеми через застосування групової терапії.

У сучасних умовах в Україні актуальності набуває організація громад як метод соціальної роботи – «community organization» (переклад з англ. мови – організація громад) [47, с. 149-157].

У соціальній роботі під «організацією громад» науковці розуміють:

– діяльність, спрямовану на визначення і підтримку ефективного співвіднесення ресурсів і потреб членів ТГ у сфері соціального забезпечення;

– процес, під час реалізації якого: особи, які перебувають у СЖО мають можливість вирішувати свої проблеми через залучення соціальних агентств; громада визначає потреби і цілі, структурує їх за пріоритетністю, розвивається і працює на їх реалізацію, залучає ресурси (як внутрішні і зовнішні), розширює та розвиває співробітництво, виробляє спільні підходи і практики роботи в громаді; відбувається налагодження програмних взаємовідносин; тісної взаємодії між усіма суб'єктами соціальної роботи у громаді з метою оперативного реагування на зміни, потреби і проблеми, їх оперативне й ефективне вирішення на рівні кожного окремого клієнта, групи чи всієї громади;

– фазу розвитку, життєвого циклу громади, коли її члени проявляють ініціативу та бажання демократично керувати своїми справами і забезпечувати вільний доступ до комплексних соціальних послуг, які надаються кваліфікованими соціальними працівниками через організацію тісної взаємодії між ними;

– метод, який передбачає діагностику спільних потреб групи осіб та надання кваліфікованої допомоги для їх задоволення; соціальний захист кожного члена громади (окремих індивідів, груп), об'єднаних задля визначення потреб і шляхів їх;

– комбінований метод, що передбачає реалізацію різних методів втручання, при яких компетентні фахівці працюють з індивідами, групами та громадою з метою виявлення проблем та розробки плану їх вирішення в рамках демократичної системи цінностей; виділяють два етапи його застосування: налагодження взаємодії між соціальними агентствами та громадою, рекрутинг жителів та організації роботи з ними; налагодження роботи (виявлення проблемних ситуацій, сфер, аналізу причин і розробки планів, стратегій втручання, мобілізації необхідних ресурсів тощо) технологію, яка є більш прийнятною для вітчизняної теорії і практики соціальної.

Варто зауважити, що науковці Т. Росс, Р. Трипат та Р. Бэкдроп виділяють різну кількість етапів реалізації цього методу. Систематизуючи їх, можна виділили такі етапи його реалізації:

- 1) формування робочої групи;
- 2) організація зустрічей для учасників групи;
- 3) призначення ролей;
- 4) проведення досліджень в громаді;
- 5) діагностика проблем громади та їх аналіз;
- 6) оцінка проблем та їх важливості;
- 7) розробка стратегічного плану;
- 8) мобілізація ресурсів; організація діяльності;
- 9) безпосередня діяльність; її оцінка;
- 10) модифікація, корекція та продовження діяльності.

Ще одним методом роботи в громаді є метод соціального забезпечення в громаді, який застосовують у роботі з індивідами, сім'ями, групами, установами, організаціями, комітетами, відомствами працівники органів

місцевого самоврядування, державних, неурядових, громадських організацій, які працюють у сфері соціального захисту населення з метою: визначення організаційної й адміністративної структури програм із соціального забезпечення на кожному з рівнів діяльності соціального агентства; забезпечення доступу до якісних соціальних послуг; інформування жителів ТГ про послуги, які надає конкретна соціальна служба та можливості щодо їх отримання; проведення досліджень з метою оцінки впливу соціальних програм і проектів в довготривалій перспективі на подолання соціальних проблем.

Метод соціального забезпечення в громаді характеризують як: заходи з підтримки і полегшення життєдіяльності населення, які реалізують соціальні служби; процес перенесення соціальної політики в площину соціальних служб і використання набутого досвіду такого трансферу в оцінці та модифікації соціальної політики на рівні громади; перетворення ресурсів громади в програми соціального обслуговування жителів відповідно до цілей, політики та стандартів провайдерів соціальних послуг; тотальної мобілізації ресурсів соціальної служби для ефективного та продуктивного обслуговування жителів громади.

Метод соціального забезпечення в громаді є інструментом для реалізації соціальної політики держави у сфері надання соціальних послуг за місцем проживання клієнта. Проте, окрім матеріальних та економічних проблем, жителі громади стикаються з безліччю соціальних проблем і конфліктів, вирішувати та попереджати які покликані соціальні працівники шляхом застосування різноманітних методів, одним із яких є метод соціальної дії (social action). Він часто застосовується фахівцями разом з груповим методом соціальної роботи та методом організації громад тоді, коли проблеми і потреби людей залишаються невирішеними через неефективне застосування інших методів соціальної роботи. Зазначимо, що метод соціальної дії передбачає мобілізацію мас, тобто громади задля проведення заходів, спрямованих на вирішення проблем усієї громади.

М. Боадвіна визначає «соціальну дію» як метод соціальної роботи, що передбачає організацію та проведення організованих, законних масових суспільних рухів для ініціювання змін у діяльності соціальних та економічних інститутів, покращення системи надання публічних і соціальних послуг; проведення політичних реформ, впровадження демократії, соціального законодавства; пропагування расової і соціальної справедливості, релігійної і громадянської свободи [54]. Базовими техніками реалізації цього методу є пропаганда, дослідження та лобіювання [53].

Метод соціальної дії застосовують у громадах для: формування і розвитку належного соціокультурного середовища, в якому багатше і повноцінне життя гарантується всім громадянам; задоволення потреб жителів громади; вирішення масштабних соціальних проблем; покращення умов життя; здійснення впливу на соціальні інституції, політику, реалізацію соціальних програм та проектів; перерозподілу влади, ресурсів (людських, матеріальних, моральних), прийняття управлінських рішень; здійснення впливу на формування громадської думки та поширення демократичних цінностей; покращення систем освіти, медицини та соціального захисту жителів громади [63, с. 345-355].

Для розвитку будь-якої галузі знань, її практичної діяльності необхідно проводити дослідження, які б доповнювали вже існуючі знання новими фактами. Під «дослідженням» науковці розуміють систематичний збір та аналіз даних, пошук нових знань з метою встановлення достовірності фактів; науковий метод вивчення чого-небудь. Соціальні дослідження (social research) або дослідження у соціальній роботі (social work research) вивчають поведінку людей, їх почуття, процеси, реакції, ставлення в різних ситуаціях, соціальні феномени, проблеми групи та громади задля отримання нових знань; отримання свіжої інформації у процесі проведення експерименту чи її вивчення; процес, під час реалізації якого дослідники намагаються знайти відповіді на питання, що виникають.

У соціальній роботі соціальні дослідження є вторинними, а сфера їх застосування визначається специфікою роботи. З практичної точки зору

соціальне дослідження – це сукупність різних методів діагностики соціальних потреб і пошуку соціальних ресурсів. З теоретичної точки зору соціальні дослідження охоплюють весь аспект соціальної філософії. Вони вивчають різні джерела для отримання інформації про явища, процеси, які існують в світі, перевіряють достовірність наявної та отриманої інформації.

Отже, реалізація мети і завдань соціальної роботи у ОТГ неможлива без застосування інноваційних, ефективних методів, під якими, у науковій літературі, розуміють свідомий засіб досягнення запланованого, визначеного результату, вирішення конкретних завдань, що передбачає чітку послідовність дій на основі зрозумілого, контрольованого плану в різних видах пізнавальної і практичної діяльності.

Було визначено, що у сучасній теорії і практиці соціальної роботи не існує єдиного підходу щодо класифікації методів. Диференційовано дві групи: перманентні або основні, до яких віднесено ведення випадку (з похідними – кейс-менеджмент, екстреного втручання); метод соціальної роботи з групою; метод організації громад та вторинні, додаткові або другорядні, допоміжні – метод соціального забезпечення в громаді, метод соціальної дії, метод соціальних досліджень; розкрито їх зміст, специфіку та особливості застосування у ОТГ, основні принципи, базові методологічні підходи, моделі, етапи їх реалізації, ролі та функції, знання і навички соціальних працівників як суб'єктів та клієнтів як об'єктів взаємодії під час імплементації цих методів.

РОЗДІЛ 3

ФАКТОРИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЧЛЕНІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

3.1. Емпіричне дослідження рівня соціальної відповідальності членів Широківської ОТГ

Розвиток територіальних громад в Україні перебуває в центрі уваги і громадської думки, і практичної політики місцевого самоврядування, і становлення соціальної роботи, як досі нового для нашої держави фаху.

У попередніх підрозділах було проаналізовано сутність територіальної громади, як особливого соціального утворення, та її ролі у розвитку соціальної відповідальності особистості. Соціальна робота в громаді виконує функцію упорядкування соціальних відношень і становить собою проміжну ланку між макросистемою громади в цілому та мікросистемою родинної і особистої підтримки. Громад, як рівень соціальної роботи, є ефективним засоби впливу на соціальну відповідальність з огляду на можливість поєднувати формальні та неформальні види надання допомоги.

Протягом підготовки дослідження аналізувався розвиток соціальної роботи в Широківській об'єднаній територіальній громаді. Дослідження проводилося двома методами, а саме: анкетування та експертне опитування.

Мета практичної частини нашого дослідження – проаналізувати рівень соціальної відповідальності серед членів ОТГ. Взяти участь у дослідженні було запропоновано членам Широківської ОТГ. Кількісний склад учасників, а також їх характеристика наведені у таблиці (див. табл. 3.1., 3.2).

Таблиця 3.1

Вікова характеристика учасників дослідження

Стать	Загальна кількість	Вік				
		16-24 роки	25-35 роки	36-55 роки	56-65 роки	66 і старше
Чол.	56	3	23	20	10	0
Жін.	44	2	12	21	9	0
Всього	100	5	35	41	19	0

Таблиця 3.2

Соціальна характеристика учасників дослідження

<i>Вид діяльності</i>	<i>Кількість учасників</i>
Навчаються	2
Працюю за трудовим договором	45
Займаюсь підприємництвом	23
Тимчасово не працюю	12
Пенсіонер (ка)	14
Інше	4

З огляду на теоретичні положення, на наш погляд, доречною є побудова логіки дослідження в три етапи.

Завданням першого етапу було висунути гіпотезу, що найефективніше соціальна відповідальність розвивається спираючись на альтруїстичну мотивацію членів громад за допомогою апарата управління. Другий етап – емпіричне дослідження рівня соціальної відповідальності членів громади, яке проводилося за допомогою анкетування саме безпосередньо членів громади (див. Додаток Б). Третій етап дослідження полягав у обробці зібраної інформації, на основі якої було розроблено рекомендаційний соціальний проект.

При організації першого етапу дослідження ми виходили з того, що проблеми відповідальності членів територіальних громад мало досліджена,

тому ми вирішили на основі статистичних та теоретичних даних, провести експертне опитування.

Про наявність проблеми свідчать результати експертного опитування, проведеного серед компетентних фахівців – керівників і провідних спеціалістів Широківської ОТГ, що забезпечують діяльність соціальних служб, керівника і спеціалістів безпосередньо соціального відділу: працівників відділу соціального забезпечення та підтримки малозабезпечених верств населення.

На основі експертного опитування, що було проведено у ході досягнення мети дослідження та розв'язання поставлених задач, було отримано наступні результати щодо аналізу, який підхід більш притаманний соціальній роботі у Широківській ОТГ: надання соціальних послуг чи розвиток соціальної відповідальності в громаді за допомогою соціальної роботи? Узагальнені результати наведені в таблиці (див. таблицю 3.3.)

Таблиця 3.3

Оцінка підходів до розв'язання соціальних проблем у Широківській громаді

Ознаки порівняння	Підходи			
	На основі надання послуг	Оцінка	На основі розвитку громади	Оцінка
Суб'єкти, які визначають проблему	Державні установи, органи місцевого самоврядування, громадські організації	5	Члени громади	2
Спосіб вирішення проблеми	Дії організацій та спеціалістів - членам громади	4	Дії членів громади – членам громади	3
Роль професійних працівників	Основна при процесі прийняття рішень щодо способів вирішення проблеми	5	Допоміжна. Вони залучаються у якості консультантів	1
Особи, відповідальні за прийняття рішень та їх реалізацію	Представники державних установ, органів місцевого самоврядування	5	Місцеві громадські лідери	1
Контроль за ресурсами з боку громади	Низький	5	Високий	1

Активність громади	членів	Низька	2	Висока	2
--------------------	--------	--------	---	--------	---

Виходячи з результатів, наведених в таблиці, можна говорити про те, що на теперішній час робота в громаді, у більшості своїй, орієнтована на розв'язання соціальних питань шляхом надання різноманітних соціальних послуг населенню і майже зовсім не орієнтована на залучення самої громади до вирішення своїх проблем. Експерти, що брали участь в експертному опитуванні, у більшості своїй (76%) вважають, що визначати соціальні проблеми, вирішувати їх, а тим більше розподіляти і контролювати ресурси, повинні органи державної і місцевої влади. Хоч, насправді, якщо спиратися на теоретичні засади соціальної роботи, людина (група, громада) як суб'єкт суспільних відношень сама повинна визначати свої потреби (проблеми) і віднаходити способи їх вирішення.

У цьому сутність діяльнісного підходу до розуміння особистості. Якщо особа обмежена у своїх можливостях, то місцева громада у вигляді представників органів влади, що діють на даній території, громадських організації, благодійників, ініціативних груп та окремих активних громадян, вирішують способи і розміри надання соціальної допомоги таким особам. Але подібного сценарію розгортання соціальної роботи в громаді опитані експерти, нажаль, не бачать.

На питання щодо оцінки стану соціальної роботи в Широківській ОТГ були надані наступні відповіді (див. табл. 3.4.)

Таблиця 3.4.

Оцінки стану соціальної роботи в Широківській ОТГ

№	Варіант відповіді	Відсоток
1	Задовільний, не потребує додаткових змін	17,4
2	Скоріше задовільний, але необхідні додаткові зміни у бік покращення	64,7
3	Незадовільний	12,0

4	Небезпечно незадовільний, такий, що не дає можливості певним соціальним категоріям людей виживати	2,6
5	Важко відповісти	1,3

З результатів, отриманих в ході експертного дослідження, свідчить, що більшість експертів оцінюють стан соціальної роботи як задовільний, але необхідні певні зміни, щоб її повністю можна було вважати задовільною (ефективною). З цього приводу для нас було дуже цікавим питання «Які фактори, на Вашу думку, будуть сприяти розвитку громадських ініціатив щодо поліпшення умов життя громади та надання різноманітних соціальних послуг?» Більшість респондентів у якості головного фактору висуває матеріальний фактор, тобто вважають за необхідне збільшити державне фінансування різноманітних соціальних програм та фінансування, спрямоване на надання допомоги малозабезпеченим категоріям населення. Але, ми вважаємо таку модель розвитку соціальної відповідальності у громадах, і бачимо її неефективність в цілому, не беручи до уваги окремі випадки.

Нажаль, проведене соціологічне дослідження, дає нам підставу стверджувати, що територіальна громада ще не стала центром соціальної роботи. Більш того, керівники профільних відділів державних не роблять акцент на розвитку відповідальності членів громади. На питання «Визначте, будь ласка, головних осіб, відповідальних за прийняття рішення стосовно вирішення проблеми громади та їх реалізації» отримано наступні відповіді (див. табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Головні особи, відповідальні за прийняття рішення стосовно вирішення проблем громади та їх реалізацію

№	Варіант відповіді	Відсоток
1	Спеціалісти соціальної роботи	24,4
2	Представники державних установ, які надають соціальну допомогу	28,7
3	Керівники органів місцевого самоврядування	42,6

4	Науковці в галузі соціальної роботи	2,6
5	Місцеві громадські лідери	3,1
6	Важко відповісти	0,1

Отже, при визначенні універсальної моделі соціальної роботи в міській громаді скоріше треба робити не розподіл повноважень між державними установами, центрами, фондами, з одного боку, і громадою – з іншого, а поєднанні їх зусиль і повноважень. Також, для того, щоб проблеми вирішувались необхідно залучати саме членів громади, з їхньої ініціативи подавати проекти вирішення цих питань, а вже соціальна робота, може надавати допомогу саме у залученні влади до проблеми громади.

Найкращий шлях вирішення цих питань – розвиток мережі соціальних послуг у громаді, тобто, розв'язання проблем має відбуватися там, де вони виникають. Це підтримує і прийнята Концепція, в якій децентралізація системи надання соціальних послуг передбачає їх базування на рівні громади та територіальне наближення надання до місця проживання / перебування отримувачів. В цьому випадку посилюється роль та відповідальність органів місцевого самоврядування за якість, фінансове забезпечення, обсяг та вибір надавача соціальних послуг.

Для цілісного аналізу питання соціальної відповідальності було проведено анкетування членів Широківської ОТГ.

Другий етап дослідження – тестування, проводилося за допомогою методики анкетування. Нами було розроблено анкету (див. Додаток Б), яка складається з застосування трьох методик.

Перша методика, «Опитування рівня суб'єктивно контролю», полягає у виявленні ступеня відповідальності завдяки об'єктивній методиці психодіагностики досліджуваних. Друга методика є опитуванням, виявлення схильності учасників до готовності соціально відповідати за свою громаду, а також рівень залученості до соціального життя громади. Третя методика «Незакінчених речень» складається з виявлення мотивації до соціальної

відповідальності за допомогою проекції на стимули, які були нами запропоновані.

Процедурою дослідження на другому рівні передбачалось таке: розповсюдити анкету серед членів громади віком від 16 років, які є соціально активними або потребують соціальної допомоги. Їм було запропоновано заповнити анкету на виявлення рівня соціальної відповідальності. Кількісний склад учасників та їх соціальна спрямованість наведені у таблиці (див. табл. 3.1).

Перший рівень, який був запропонований в анкеті, – методика «Опитування рівня суб'єктивно контролю». Даний особистісний опитувальник призначений для діагностики інтернальності – екстернальності, тобто ступеня готовності людини брати на себе відповідальність за те, що відбувається з ним навколо нього. Розроблено на основі шкали Дж. Роттера в НДІ ім.Бехтерева і опублікований Е. Бажиним з співавторами в 1984 р.

Один і той же тип контролю характеризує поведінку даної особистості в випадку невдач і в сфері досягнень, причому це в рівній мірі стосується різних областей соціального життя. Виділення особистісної характеристики, що описує те, в якій мірі людина відчуває себе активним суб'єктом власної діяльності, а в якій пасивним об'єктом дії інших людей і зовнішніх обставин

Дослідження показали, що самооцінка людини залежить від його типу суб'єктивні контролю. Люди з низьким загальним рівнем суб'єктивного контролю (екстернали) характеризують себе як егоїстичних, залежних, нерішучих, несправедливих, метушливих, ворожих, невпевнених, нещирих, несамостійності, дратівливих.

Люди з високим рівнем суб'єктивного контролю (інтернали) вважають себе, навпаки, добрими, незалежними, рішучими, справедливими, спосібними, доброзичливими, чесними, самостійними, незворушними. Це підтверджує гіпотезу про те, що рівень суб'єктивного контролю пов'язаний з відчуттям людиною своєї сили, гідності, відповідальності за те, що відбувається, з його самоповагою і соціальною зрілістю.

Опитувальник складається з 12 суджень закритого типу – як прямих, так і зворотних. Випробувані оцінювали ступінь своєї згоди / незгоди з кожним із них. Шкала відповідей (від «повністю згоден» до «повністю не згоден») дає можливість висловити відтінки ставлення до кожної ситуації спілкування, з якою можуть стикатися учасники досліджу.

Після заповнення бланка для відповідей нами були оброблені результати за допомогою «Бланка підрахунку результатів». Обробка проводилась відповідно до ключа. Загальна оцінка підраховувалась шляхом підсумовування балів.

Ступінь прояву відповідальності особистості визначається по таблиці перерахунку «сирих» балів у стандартні оцінки шкали стени. Проаналізувавши кількісно і якісно показники УСК за 7-ма шкалами, результати було порівняно з нормою. Відхилення в право ($> 5,5$ стіною) свідчило про інтернальність типу контролю в відповідних ситуаціях. Відхилення в ліво від норми ($< 5,5$ стіною) свідчать про екстернальний тип УСК.

Результати виконання тесту учасниками ми перевели у відсотки та розмістили в таблиці (див. табл. 3.6.)

Таблиця 3.6

**Рівень соціальної відповідальності
за опитуванням ступеня суб'єктивного контролю**

Рівень відповідальності	Дуже високий	Високий	Нормальний	Низький	Дуже низький
Кількість відповідей у %	12%	27%	43%	8%	10%

Таким чином, за результатами даної методики ми можемо зробити висновки, що досліджувані висловлюють середній показник рівня відповідальності, тому серед членів громади можливий розвиток соціальної відповідальності.

Друга методика запропонована в анкеті є опитуванням, яке було запропоновано працівниками «Агенції розвитку Широківської ОТГ». Воно несе

дослідницький, і навіть більш аналітичний характер роботи установ соціального розвитку ОТГ.

У нашому дослідженні ця методика використовувалась для виявлення схильності учасників до готовності відповідати за свою громаду, а також рівень залученості до соціального життя громади.

При обробці результатів головним чином ми звертали увагу на такі основні категорії як:

- прояв зацікавленості у збереженості довкілля території громади;
- волонтерська діяльність опитуваних;
- можливості впливу на соціальну політику громадянами;
- бажання взяти участь у соціальних заходах, які організовані у громаді.

У дослідженні виявлено такі показники, як соціальне визначення особистості, а головним чином готовність допомогти іншій людині.

Третя методика полягала у проходженні тесту «Незакінчених речень». Тест був розроблений Дж. Саксом і С. Леві в 1950 роках (Sacks sentence completion test, SSCT), відноситься до проєктивної діагностики, є варіацією техніки словесних асоціацій.

Нами було модифікована дана методика під наше дослідження, для виявлення показника готовності брати на себе відповідальність. Тобто ми запропонували дати відповідь на 7 запитань, які на наш погляд найточніше представляють уявлення про особистість як відповідального члена громади. В основі методики лежить положення про те, що відповідаючи на вихідний неоднозначний і невизначений стимул, випробуваний дає інформацію, що стосується його власної особистості, тобто він проєктує себе в свої відповіді.

Всі відповіді які були нам надані виявилися дуже різні, але ми можемо об'єднати їх в групу приблизних відповідей. Усі запитання ми розділили на 4 групи, це було зроблено тому, що запитання схожі між собою, і стосуються тієї або іншої сторони соціальної відповідальності. Порівняльну таблицю відповідей наведено у таблиці (див. Додаток В). Саме такі відповіді були виділені тому, що вони повторювалися в анкетах. Кількість таких анкет

становить 60%, тобто 60 анкет, від загальної кількості, детальніше можна ознайомитися з результатами у таблиці (див. Додаток В).

Отже, з огляду на результати анкетування, можна припускати, що готовність переважної частини відповідачів нести відповідальність за громаду середня, схильна до розвитку і зростання. Можливо така картина виникла через те, що групу учасників включала в себе переважно активних, членів, більшість з яких вже розвиває свою громаду, тому якщо провести дослідження серед іншої верстви населення, наприклад соціально не активною, ми отримаємо інші результати. Перевірка цієї гіпотези буде розроблена в наступних дослідженнях.

Отже, за результатами трьох методик, переважна частина опитаних членів Широківської громади готова до розвитку свого рівня відповідальності. Спроба надати рекомендації щодо оптимізації соціальної роботи в Широківській ОТГ здійснена в наступному підрозділі.

3.2. Напрями підвищення рівня соціальної відповідальності членів Широківської ОТГ

Визначивши рівень соціальної відповідальності серед членів Широківської ОТГ нами було створено проект розповсюдження ідеї «Соціально відповідальний член громади». Пропонується проведення заходів, які будуть спрямовані на популяризацію соціальної відповідальності серед членів ОТГ, допоможуть створити ефективну систему взаємної допомоги, рушієм стане Широківська сільська рада.

Метою проектної діяльності є розробка соціального проекту громадського рівня «Соціальна відповідальність членів ОТГ», який дозволить створити систему розвитку відповідальності серед членів громад, вмотивує їх до об'єднання задля розвитку громади.

Для того, щоб реалізувати зазначену мету соціального проекту, необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати рівень соціальної відповідальності членів ОТГ;

- визначити основні проблеми розвитку соціальної відповідальності;
- виявити умови для успішної реалізації проекту та подальшого розвитку системи соціальної відповідальності.

Бенефіціари проекту – члени Широківської об'єднаної територіальної громади.

Гіпотеза проектної діяльності – створення системи соціальної відповідальності членами ОТГ підвищить рівень розвитку громади.

Основні етапи проекту:

- проведення тижня «Соціально відповідальний громадянин»;
- створення групи активних членів громади, що будуть поширювати ідею соціальної відповідальності.

Рівень реалізованості проекту має високий показник, адже, не потребує великих фінансових витрат, або чіткого місця розташування, але ми значили основні ризики реалізації проекту, які наведені у таблиці (див. табл. 3.7.).

Таблиця 3.7

Основні ризики реалізації проекту

Ризик	Рівень (високий, середній, низький)	Контроль / дії для вирішення проблеми
Погана відвідуваність запланованих заходів проекту	Високий	Допомога діяльності в рамках проекту (рекламна компаній), розповсюдження КУ «Агенція розвитку Широківської ОТГ»
Недостатнє матеріально-технічне забезпечення проекту	Середній	Пошук альтернативних ресурсів забезпечення
Відсутність кваліфікованих спеціалістів, експертів в сфері соціальної відповідальності	Низький	Забезпечення залучення та подальше інструтування спеціалісті, лекторів, експертів. Впевнитися, що є резервний склад експертів

Таким чином, можна перейти до викладення головних положень соціального проекту «Соціально відповідальний громадянин».

Перший етап проекту, полягає у проведенні експериментального заходу «Соціально відповідальний громадянин».

Тиждень «Соціально відповідальний громадянин» пропонується провести з 20 груднязі святкування «Міжнародного дня солідарності людей».

Солідарність – це єдність переконань і дій, взаємодопомога та підтримка членів соціальної групи, засновані на спільності інтересів та необхідності досягнення спільних групових цілей, взаємна відповідальність.

За допомогою згуртованості можливо подолати недостатній рівень відповідальності серед членів ОТГ.

Цілі проекту тижня «Соціально відповідальний громадянин»:

- 1) показати на скільки важливим є відповідальність серед членів ОТГ;
- 2) підвищити обізнаність щодо необхідності створення системи соціальної відповідальності у громаді;
- 3) привернути увагу до необхідності допомагати членам ОТГ, які мають проблеми (низький рівень життя, соціальну не адаптованість та інше) .

На тижні заплановано здійснити ряд заходів, які розділені за соціальними напрямками. Вони були визначені підчас анкетування членів громади. Їх можна розділити за такими критеріями:

- економічні;
- екологічні;
- благодійність.

За кожним з цих критеріїв було розроблено міні-проект, який реалізується від одного дня до місяця.

Соціальної відповідальності з точки зору економічного розвитку громади є однією з провідних. Широківська громада вже реалізувала проект «Громадського бюджету» за допомогою якого вирішує свої нагальні питання.

Нажаль, не всі проекти є життєво необхідними, і спрямованими на покращення соціальної ситуації у громаді. Так, останнім переможцем у 2019

році став проект «Фотозони : Я люблю Широківську громаду», що можна враховувати, як прихований вплив на членів громади, у сенсі нагадування і навіювання їм прихильності до своєї громади, але з огляду на економічний та політичний стан регіону потрібно звертати увагу на більш нагальні потреби громади.

Наступний напрямок – екологічний, в якому пропонується реалізація проекту «Чиста громада – наша громада». Мета проекту: формування екологічної культури населення громади. Завдання:

- вивчити, виділити причини забрудненості території громади;
- вивчити думку мешканців з даної проблеми;
- знайти шляхи вирішення проблеми;
- організувати спільні з жителями екологічні десанти з прибирання вулиць сіл громади із залученням органів місцевої влади;
- розробити відповідні правила благоустрою села.

Проект можливо реалізувати за 31 день, розробивши його на етапи: підготовки, реалізації та оцінки результатів. Етап підготовки полягає саме у визначенні головних екологічних проблем. Аналіз можна зробити завдяки анкетуванню населення. Етап реалізації полягає у створенні ініціативної групи мешканців громади. Перш за все, необхідно погодити з адміністрацією громади організаційні питання, такі як вивіз зібраного сміття, організаційний збір населення, розповсюдження повідомлення щодо збору для очищення територій.

Для завершення проекту необхідно провести конференцію, зустріч з громадою не тільки для звітування про виконану роботу, а і для погодження плану на подальше підтримання задовільного стану екології громади, яка буде включати більш глобальні проблеми, наприклад, очищення водойм і т.д.

Ще один проект, який дозволить підвищити рівень соціальної відповідальності має бути спрямований саме на благодійність. Для розробки цього проекту необхідно залучати соціальних працівників, які знають соціальний стан громади. Проходячи практику у Широківській ОТГ, мені допомогли розробити приклад такого проекту.

Найбільше занепокоєння на час проходження практики у соціальному відділі було саме з роботою з будинками сімейного типу. Дитячий будинок сімейного типу – це окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або самотньої особи, яка не перебуває в шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей, включно з рідними, у такій сім'ї не може перевищувати десяти осіб.

Таких сімей у громаді, яка складається з 26 сіл, налічується 3. За таких умов, нагальність і актуальність створення проекту є однією з першочергових соціальних завдань.

Благодійний проект має дві мети: по перше, привернути увагу до можливості допомоги дітям, батьки яких позбавлені батьківських прав; по друге, підтримати вже існуючі будинки. З огляду мету, необхідно визначити такі завдання:

1. Проведення забігу до Дня захисту дітей;
2. Тренінг «Як створити будинок любові?».

Благодійність, як і будь-яка форма суспільної діяльності, зараз переймає сучасні інструменти і тому стає ближче до людей. Навіть ледача людина може оформити щомісячне списання грошей, які підуть на вирішення реальних проблем, і при бажанні стежити за їх пересуваннями.

Для тих, кому важливо надихати оточуючих і бути емоційно залученим в процес, є безліч інших способів допомагати, і благодійний забіг – один з них.

Завдання забігу – зібрати якомога більше коштів для побудови будинку сімейного типу. Для бігуна це означає, що йому потрібно сплатити не тільки вступний внесок, а й зібрати пожертвування. Чи не для всіх забігів встановлюється мінімальний збір, без якого не пустять бігти: щоб взяти участь на 10-кілометрову дистанцію, потрібно заплатити 100 грн (це плата за саму організацію), а пожертвувань принести стільки, скільки вийде зібрати.

В даному заході, для залучення якомога більшої кількості учасників необхідно організувати систему підтримки учасників, наприклад, активісти

спортивних шкіл ОТГ можуть дати тренувальні плани і рекомендації по харчуванню, а також порекомендувати як підготувати себе до забігу.

Забіг має об'єднати громаду для допомоги дітям. А учасники заходу мають змогу долучитися до активного способу життя, спробувати свої сили на різних дистанціях.

Для привернення ще більшої уваги, можливий забігу тематичних наявність яскравих костюмах. У фіналі заходу спеціальне журі вибере бігуна, чий костюм справив найбільш яскраве враження, і вручить спеціальні призи. Хроніка забігу 2019 показана у додатку Д (див. Додаток Д).

В умовах реформування соціальної сфери для України стає актуальним відмова від інтернатної системи опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, й перехід до сімейних форм виховання. Це породжує потребу в соціальних працівниках, які могли б здійснювати підготовку кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, опікуни, піклувальники. Регіональні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, на які покладене це завдання, сьогодні відчувають брак спеціалістів, які пройшли спеціальне навчання й могли б здійснювати даний вид роботи.

Для проведення тренінгу «Як створити будинок любові?», необхідне залучення фахівців із центру соціальної допомоги Широківської ОТГ. Такими фахівцями будуть саме соціальні працівники, які проведуть декілька лекцій та тренінгів для потенційних вихователів (батьків), які прагнуть створити будинок сімейного типу.

Лекції необхідно присвятити саме організаційним моментам створення будинку. Можливі питання для обговорення:

- визначення та надання статусу дитині-сироті та дитині, позбавленої батьківського піклування;
- нормативно-правові акти, які регулюють питання захисту прав дітей і дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування ;
- сприяння розвитку прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу;

- створення та ліквідація дитячого будинку сімейного типу;
- влаштування дітей до дитячого будинку сімейного типу;
- батьки-вихователі, їхні права та обов'язки;
- матеріальне забезпечення дитячого будинку сімейного типу.

Для подолання психологічних бар'єрів необхідно провести тренінг підтримки майбутніх батьків-вихователів. Під час тренінгу застосовується ряд технік та методик. З програмою тренінгу можна ознайомитись у додатку Е (див. Додаток Е).

Після проходження тренінгу та прослухання лекцій батьки отримають сертифікати, що підвищать їх шанси на створення будинку сімейного типу для дітей.

З метою закріплення результату проекту, можливе створення системи ініціатив членів громади. Всі досягнення, можливі заходи, конкурс для здійснення подальших проектів громадян будуть розміщуватись на сайті Сайт розрахований для всіх бажаючих громадян, а не тільки ініціативні групи.

На сайті будуть запропоновані проекти, в яких можна прийняти участь з детальною інформацією: мета, завдання, час реалізації, бюджет, організаційна група, заходи (часі місце їх проведення), звітність.

Невід'ємною частиною сайту стануть постійні статистичні дані про соціальну, екологічну, інфраструктурну та інші сфери життєдіяльності громади. Постійним стане розділ, де всі бажаючі зможуть задавати питання про проекти громадян, обговорювати події та заходи, а також просто спілкуватися на тему відповідальності та ініціативи членів ОТГ.

Паралельно з відкриттям сайту, необхідно створити «Центр координації», де як відповідальні (ініціативні) громадяни, так і ті хто робить лише перші кроки до покращення своєї громади, села, селища зможуть отримати кваліфіковану допомогу та консультацію, висловити свої побажання, пропозиції. Хоча, такі функції будуть виконуватися і сайтом, але живе спілкування, розмова з координатором завжди необхідна для успішної роботи.

Також, Центр допомоги, створюється для пропагандистської роботи, проведення заходів для розвитку соціальної відповідальності, пошуку спонсорів та інше.

Допомогу у ресурсному забезпеченні проектів планується отримувати від різних закладів та організацій (див. табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Ресурсне забезпечення проекту

Назва організації, установи	Приклади ресурсного забезпечення
Комунальна установа «Центр культури та дозвілля, сім'ї, молоді та туризму» Широківської сільської ради	<ul style="list-style-type: none"> – приміщення для організаційних зустрічей проектів, тренінгів і т.д.; – територія для проведення акцій на вулиці; – обладнання для проведення розважальних заходів; – людські ресурси – учасники акцій.
КУ «Агенція розвитку Широківської ОТГ»	<ul style="list-style-type: none"> – допомога у розповсюдженні інформації проектів; – пошук інвесторів та благодійників, що мають власний бізнес; – звітність проектів (фото та матеріали для звітних конференцій).
Широківської сільської ради	<ul style="list-style-type: none"> – дозвіл на проведення заходів проектів; – кадрове забезпечення – спеціалісти відділів соціальної допомоги, соціальні працівники.
КУ «Центр соціальних послуг Широківської громади»	Підтримка у проведенні проектів: Роздача реклами, допомога у проведенні акцій і забігу, допомога у проведенні конкурсів, розповсюдженні запрошень на заходи проектів та ін.
Підприємці, які хочуть долучитися до підтримки ініціатив громадян	Надання подарунків, матеріальна підтримка, організація транспорту та ін.

Особливу увагу у проекті необхідно приділити плануванню бюджету. Хоча проект є благодійним та спрямований на взаємодію різних організацій, в яких вже є необхідне ресурсне забезпечення, для реалізації проекту у повному обсязі необхідні кошти (див. табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Приблизний бюджет проекту

Стаття витрат	Необхідна сума, грн	Особистий внесок, грн	Всього
Заробітна платна та гонорари	00,00	00,00	00,00
Закупівля нагород для забігу	10.000	00.00	10.000
Приміщення та обладнання	00.00	00.00	00.00
Перевезення обладнання	5.000	1.000	6.000
Видавничі матеріали (листівки, буклети, запрошення на заходи, банери)	5.000	1.000	6.000
Закупівля фірмового одягу для волонтерів	5.000	00.00	5.000
Закупівля їжі, напоїв	3.000	1.000	4.000
Реклама майбутніх заходів у медіа	00.00	00.00	00.00
Разом:	28,000	3,000	31,000

Отже, після реалізації проекту «Соціально відповідальний член громади» ми очікуємо такі результати:

- реалізація у повному масштабі запланованих заходів проекту;
- створення ініціативних груп за напрямками діяльності проекту;
- виконання плану проекту «Соціально відповідальний член громади»;
- збільшення кількості соціально відповідальних громадян;
- створення центра допомоги ініціативам членів громади (мінімальна кількість відвідувачів в день 10);
- створення сайту (мінімальна кількість відвідувачів 100 осіб в день);
- привернення уваги громадськості до проблем та перспектив розвитку соціальної відповідальності;
- привернення уваги органів влади та інших інституційних форм щодо актуальності залучення громадян до вирішення проблем громади;
- підвищення почуття відповідальності та патріотизму членів громади в становленні та подальшому розвитку Широківської громади.

Дослідження мотивів членів громади стало важливим кроком у розумінні причини низького рівня соціальної відповідальності. Так за допомогою емпіричного дослідження нам вдалося виявити, наприклад, що ініціативні

громадяни є, але вони не знають з чого почати, або зрозуміти, що на адміністративному рівні погано розуміють можливості розвитку соціальної відповідальності.

Соціальна робота, у випадку Широківської громади представлена КУ «Центрсоціальних послуг Широківської громади» приймає активну участь у розвитку соціальної відповідальності з моменту утворення ОТГ.

Для успішного продовження їх досвіду було розроблено проект, який направлений саме на включення соціального працівника до розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ.

ВИСНОВКИ

За результатами виконаної роботи можна зробити теоретичні та практичні висновки.

У першому розділі магістерської роботи було визначено головні поняття дослідження: «соціальна відповідальність», «об'єднана територіальна громада» та «соціальна робота в громаді». Невизначеність у теоретичному розумінні цих понять пов'язано з різними науковими підходами їх дослідження, історичними розвитком самого процесу становлення соціальної роботи в громаді, зовнішніми і внутрішніми факторами, що впливають на формування змісту понять. Також, проведено аналіз методів дослідження проблеми розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ. Використовувались загальнонаукові та емпіричні методи дослідження, такі як: аналіз літературних джерел, ретроспективний аналіз, опитування, анкетування та ін.

У другому розділі було виявлено специфіку соціальної роботи в громаді. Також, зауважено і наявність закордоном різних підходів до розуміння сутності, змісту соціальної роботи в громаді, ролі соціального працівника та її членів в процесі ініціювання, прийняття та реалізації рішень, спрямованих на покращення життя членів громади. Для подальшого дослідження було проаналізовано методи соціальної роботи, які застосовуються у практичній роботі в громаді. Такий аналіз було здійснено для створення рекомендацій у наступному розділі магістерської роботи, які б могли підвищити рівень соціальної відповідальності членів Широківської ОТГ за допомогою соціальної роботи.

Третій розділ присвячений організації соціально-психологічного дослідження, за допомогою якого ми змогли зробити висновки, що більшість членів громади готові відповідати за її розвиток, але чекають ініціативи від активної частини громади. За результатами дослідження і з урахуванням пропозицій членів Широківської ОТГ було розроблено рекомендаційні проекти,

які допоможуть у розвитку соціальної відповідальності членів громади, в основі яких лежить саме залучення соціальної роботи до організації мотиваційних заходів.

Досліджуючи ефективність соціальної роботи в громаді на прикладі Широківської ОТГ було встановлено, що соціальна робота є однією із пріоритетних напрямків діяльності сільської ради та її виконавчого комітету. Взагалі треба відзначити, що в Широківській громаді соціальна політика є досить розвинену галуззю діяльності. Громада сама розробляє соціальні проекти, шукає грантові пропозиції і втілює їх у життя, займається дозвіллям літніх людей, розвиває мережу будинків сімейного типу.

В сучасній Україні, громада це не тільки фізична територія, а суспільне утворення яке ґрунтується на соціальних перетинах психологічного, правового та соціально-економічних засадах. Об'єднана територіальна громада становить сукупність соціально відповідальних людей, що разом вирішують власні проблеми. Таким чином, члени громади результатом спільної взаємної комунікації спроможна задовольняти свої інтереси та реалізувати їх на рівні громади. Громада повинна бути спрямована на саморозвиток, самоорганізацію та саморегуляцію, здійснення якісної трансформації як самої себе, так і всієї країни.

У дослідженні нам вдалося підтвердити, що соціальна робота є невід'ємною складовою у розвитку соціальної відповідальності членів громади, адже базується на методах, які допомагають організувати суспільство та його життєдіяльність, що і є кінцевою метою формування соціальної відповідальності.

Слід зазначити, що немає універсальної моделі соціальної роботи в громаді, тому не потрібно розподілити повноваження між державними установами, центрами, фондами, з одного боку, і громадою – з іншого, а поєднати їх зусилля і повноваження. Найкращий шлях вирішення цих питань – розвиток мережі соціальних послуг у громаді, тобто, розв'язання проблем має відбуватися там, де вони виникають.

Отже, правильна розбудова системи розвитку об'єднаної територіальної громади неодмінно приведе до виникнення індивідуального та колективного відчуття соціальної відповідальності. Такий процес призводить до покращення ставлення до своєї громади, і як наслідок до країни в цілому, що неодмінно відобразиться на політичній, економічній та соціальній ситуації в країні. Соціальна робота є тією самою рушійною силою цього процесу, адже спрямована на розвиток соціальної відповідальності членів громад.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова О. Н., Боголюбова О. Н., Васильева Н. Л. Психология социальной работы. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 352 с.
2. Ардашкин И. Б. Содержание и методика психосоциальной работы в системе социальной работы: науч. пособ. Томск : ТПУ, 2004. 156 с.
3. Артеменко І. Е. Підготовка менеджерів соціальної роботи до застосування кейс-менеджменту у роботі з клієнтами. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. № 1. С. 12-19.
4. Басова Н. Ф. Основы социальной работы. Москва : Академия, 2004. 190 с.
5. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 120 с.
6. Бойко А. М., Бондаренко Н. Б., Брижовата О. С. Теорії та методи соціальної роботи: Соціальна робота. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 224 с.
7. Брещайко А. Ю. Моральна свідомість соціального працівника. *Новації та виклики юридичної освіти: зб. тез доп. Міжнар. наук. студ. конф.* (м. Тернопіль, 4 жовт. 2017 р.). Тернопіль, 2017. С. 230-232.
8. Бурдін М. Ю. Роль сільської громади як суб'єкта земельних відносин в українському державотворенні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 5. С. 109-115.
9. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2016. 1440 с.
10. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми : СДУ імені А. С. Макаренка. 2016. 260 с.
11. Винников О. В. Соціальне партнерство територіальних громад та неурядових організацій: закупівлі послуг за державні кошти. *Громадські ініціативи*. 2001. № 4. С. 12-18.

12. Голікова Т. Г. Інституціоналізація української територіальної громади як носія корпоративних інтересів. *Економіка України*. 2002. № 12. С. 43-50.
13. Гришук В. К. Соціальна відповідальність: навч. посіб. Львів : ЛДУ, 2012. 152 с.
14. Димитрова Л. М. Соціальна робота : логіка розвитку. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика*. Київ : 2004. Т.5. С. 12-14
15. Жовнірчик Я. Ф. Формування самодостатніх територіальних громад і стратегія їх економічного саморозвитку. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1-2. С. 324-331.
16. Іващенко К. В. Соціальна робота в громаді. Київ : Либідь, 2016. 122 с.
17. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
18. Куліченко Т. С. Історичний досвід розвитку соціальної відповідальності в суспільстві. *Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр.* Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2019. № 29-30. С. 46-47.
19. Куліченко Т. С. Соціальна робота як механізм розвитку соціальної відповідальності членів ОТГ. *Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22-23 листопада 2019 р.* Київ, 2019. С. 167-170.
20. Куліченко Т. С. Сутність та параметри розвитку соціальної відповідальності особистості в сучасному українському суспільстві. *Молода наука – 2019. Секція: Соціологічні та політичні науки: матеріали XII університетської наук.-практ. конференції студентів, аспірантів, і молодих вчених, м. Запоріжжя, 15-17 квітня 2019 р.* Запоріжжя, 2019. С. 73-74.
21. Куценко В. Й. Соціальна відповідальність: конспект лекцій. Дніпро : ДНУ, 2014. 51 с.
22. Лисенко І. М. Розвиток територіальних громад як умова формування громадянського суспільства в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Сімферополь, 2017. 20 с.

23. Лиховид Д. О. Соціальні чинники самоорганізації територіальної громади. *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*. 2014. № 161. С. 90-94.
24. Лушагіна Т. В. Поняття «громада» у вітчизняних концепціях державотворення кінця XIX – початку XX ст. *Наукові праці. Політологія*. 2011. № 131. С. 35-39.
25. Мархлевські В. С., Процак О. С. Стратегія розвитку освіти в громаді: практичний порадник. Київ : ЦУЛ, 2016. 56 с.
26. Методичні рекомендації щодо виконання власних повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення. URL: [http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=186204 &cat_id=107177](http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=186204&cat_id=107177) (дата звернення: 13.10.2019).
27. Мороз О. Ю. Територіальна громада: сутність становлення та сучасні українські реалії. *Демократичне врядування: електронне наукове фахове видання*. 2008. № 2. С. 207–217.
28. Наврузов Ю. Т. Категорія «громада» в сучасному лексиконі місцевого самоврядування. *Збірник наукових праць Української академії державного управління при Президентіві України*. 2000. С. 272-289.
29. Осовська Г.В., Осовський О.А. Основи менеджменту. 3-є вид. Київ : «Кондор», 2008. 216 с.
30. Петренко Т. В. Методичні засади підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у громаді. *Теорія і практика навчання та виховання*. 2014. № 25. С. 78-81.
31. Петренко Т. В. Соціальна робота у громадах: навч. посіб. Київ : НАУ, 2013. 52 с.
32. Плахотний А. Ф. Проблема соціальної відповідальності. Харків : Вища школа, Видавництво ХГУ, 1981. 191 с.
33. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: Закон України від 16.11.00 р. № 2109-14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0466-02> (дата звернення: 13.10.2019)

34. Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо надання послуг із соціальної підтримки населенню: затв. наказом Міністрством соціальної політики від 14.06.2018 р. № 890 URL: <http://www.msp.gov.ua/files/1030.pdf> (дата звернення: 13.10.2019).

35. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 04.09.2015 р. № 676-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 67. Ст. 56.

36. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей та дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005р. № 2342-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15> (дата звернення: 13.10.2019).

37. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 34. Ст. 23.

38. Рассоха І. М. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків : ХНАМГ, 2011. 76 с.

39. Рудницька О. П. Особливості устрою та функціонування територіальних громад: зарубіжний досвід. *Літописець* : зб. наук. пр. 2015. № 10. С. 109-112.

40. Семигіна Т. В. Соціальна політика, соціальна робота й охорона здоров'я: як Україні досягти європейського рівня якості послуг? : зб. тез конф. Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». Київ : Сфера, 2007. С. 35-38.

41. Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика): навч. посіб. Київ : ІПК ДСЗУ, 2007. 341 с.

42. Семигіна Т. В. Робота в громаді як складова діяльності соціального працівника. *Соціальна політика і соціальна робота*. 2001. № 4. С. 32-50.

43. Семигіна Т. В. Робота в громаді: практика й політика. Київ : КМ Академія, 2004. 180 с.

44. Семигіна Т. В. Розвиток власних теорій соціальної роботи: глобальні тенденції. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та*

технології: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (15 – 16 березня 2018 року, Київ). Київ, 2018. С. 90-194. URL: <http://psy.univ.kiev.ua/ua/scientificpublications/rozvyvalnyi-potentsial-suchasnoi-sotsialnoi-roboty-metodolohii-ta-tekhnologii> (дата звернення: 12.09.2019).

45. Семигіна Т. В. Соціальні послуги на рівні громади: український досвід і перспективи. Київ : Логос, 2005. 134 с.

46. Семигіна Т. В., Лиховид Д. О. Як перетворити населення на спільноту? (Соціально-технологічні аспекти розвитку територіальної громади). *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*. 2015. № 174. С. 81-85.

47. Слозанська Г. І. Доступ до соціальних послуг в умовах децентралізації. *Соціальна робота: виклики сьогодення*: зб. наук. праць за матеріалами V Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 29-30 листопада 2016 р.). Тернопіль: Вектор, 2016. С. 149-157.

48. Слозанська Г. І. Організація громади як метод соціальної роботи в громаді. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки*. Черкаси, 2016. № 16. С. 130–136.

49. Слозанська Г. І., Горішна Н. М. Діяльність фахівця із соціальної роботи з надання соціальних послуг населенню у територіальній громаді. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. Київ: Університет «Україна», 2016. № 12. С. 113–119.

50. Смовженко Т. С. Корпоративна соціальна відповідальність: навч. посіб. Київ: УБС НБУ, 2010. 314 с.

51. Українська громада. URL: <http://ukrhromada.org/ua/about/hromada-shortly/> (дата звернення: 20.09.2019).

52. Хачатуров Р. Л. Юридическая Ответственность. Тольяти: Междунар. акад. бизнеса и банковского дела, 2000. 200 с.

53. Antony B., Kaushik A. Social Action: Concept and Principles. *Social Work Intervention with Communities and Institutions*, 2010. 214 p.

54. Baldwin M. Social work, critical reflection and the learning organization. Routledge. 2016. 246 p.

55. Encyclopedia of governance: in 2 volumes. London: SAGE Publications Ltd. (1), 2007. 1028p.
56. Fellin P. The community and the social worker (3rd ed.). Itasca, IL: F. E. Peacock, 2001. 456p.
57. Gilchrist A. Community work in the UK—a continuing journey. URL: <http://ebookbrowse.com/acw-talking-point-cd-in-the-uk-revised-dec-05-pdfd70335566> (дата звернення: 13.10.2019).
58. Gitterman A., Schulman L. Mutual aid groups, vulnerable and resilient populations, and the life cycle. Washington: Columbia University Press, 2005. 346 p.
59. Hartl P. Komunita obanská a komunita terapeutická. Praha: SLON, 1997. 200 p.
60. Marion C. Standarts of practice for case management. Arkansas: Revised, 2010. 30 p.
61. Mayer J., Timms N. The client speaks: Working class impressions of casework. New York: NY, 1970. 190 p.
62. McDonald C. *Challenging social work: The institutional context of practice*. Palgrave Macmillan, 2006. P. 256-278.
63. Mishra P. Social Work – Philosophy and Methods. Inter India Publications. New Delhi: 2017. 562 p.
64. Northen H., Kurland R. Social work with groups. New York : Columbia University Press, 2001. 120 p.
65. Oelschlägel D. Zur Entwick lungder Gemein wesen arbeitin der BRD. Gemein wesen arbeitim Kontext lokaler Sozial politik. Bielefeld. Berlin : S, 1983. 186 p.
66. Perlman H. Social casework: Aproblem-solving process. Chicago : University of Chicago Press, 1957. 267 c.
67. Popple K. Analysing Community Work. Its Theory and Practice. Philadelphia : Open University Press, 1995. 135 p.
68. Richmond M. What is social case work?: an introductory description. Philadelphia : *Russell Sage Foundation*, 1922. 272 p.

69. Rogers E., Kincaid D. Communication networks: Toward a new paradigm for research. New York : NY, 1981. 386 p.
70. Rose S. Group Therapy with Troubled Children: A cognitive-behavioural interactive approach. London: Sage, 1998. 56 p.
71. Social service: Electronic Resource. Britannica Online Encyclopedia. URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/551426/social-service>. (дата звернення: 13.10.2019).
72. Stokes J., Panagioti M., Alam R., Checkland K., Cheraghi-Sohi S., Bower P. Effectiveness of case management for 'at risk' patients in primary care: A systematic review and meta-analysis. *PLoS One*. 2015. № 10(7). P. 19-23.
73. Stryker S. Symbolic interactionism: A social structural version. San Francisco : Benjamin-Cummings Publishing Company, 2017. 278 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Групи методів соціальної роботи

Групи методів	Назви методів
Група загальних методів	матеріалістичної діалектики;
Група загальнонаукових методів	індукції та дедукції; аналізу та синтезу; єдності спільного та особливого; формалізації; аналогії; наукової абстракції; конкретно-соціологічний метод; системно-структурний метод; історичний метод; генетичний метод;
Група спеціальних наукових методів	соціально-економічні (натуральна і грошова допомога, пільги, патронаж і соціальний супровід);
	адміністративні (регламентування, нормування та інструктування);
	методи організації діяльності (доручення, соціального навчання та закріплення позитивного досвіду);
	стимулювання діяльності (методи позитивного і негативного підкріплення, методи змагання);
	методи самовиховання (самооцінки, самоорганізації, самоконтролю та самокорекції);
	педагогічні (переконання, навіювання);
Група психологічних методів	тестування; психодрама; соціодрама; соціально-психологічний тренінг; психотерапія;
Група соціологічних методів	аналіз документів; громадської думки; спостереження; експеримент;

Додаток Б

Анкета виявлення рівня соціальної відповідальності

Анкета

Просимо Вас прийняти участь у дослідженні рівня соціальної відповідальності серед населення

Широківської об'єднаної територіальної громади (ОТГ).

Для пошуку сильних сторін та ресурсів громади Ваша думка дуже важлива!

I

Після або поруч із твердженнями (1-15) поставте цифру, яка відображає Вашу думку:

1 зовсім не згоден; 5 – можливо згоден;

2 – не згоден; 6 – згоден;

3 – можливо не згоден; 7 – повністю згоден.

4 – щось середнє;

1. Я ретельно зважую свої можливості, перш ніж прийняти те чи інше рішення.

2. Вважаю, що за всі свої дії і вчинки людина повинна відповідати.

3. При виконанні колективних доручень я вважаю за краще бути простим виконавцем.

4. Іноді згадуючи складні життєві ситуації, я думаю що зміг би їх змінити.

5. Дані мною обіцянки я завжди виконую.

6. Я вважаю за краще не братися за дуже серйозні справи.

7. Я відповідальна людина.

8. Мені підходить така професійна діяльність, що вимагає відповідальності і самостійності прийняття рішень.

9. Важливі справи і відповідальні доручення краще виконувати разом з іншими.

10. Я дуже відповідально ставлюся до громадських доручень.

11. Я докладаю всіх зусиль, щоб закінчити розпочату справу.

12. Бувало таке, що за мої вчинки відповідали інші.

II

Підкресліть або позначте будь-якою іншою позначкою найбільш прийнятні для вас відповіді:

1. Мене хвилюють проблеми довкілля у моїй ОТГ, такі як забруднення повітря, води та інше.

Повністю згоден 1 2 3 4 5 Зовсім не згоден

2. Мене хвилюють проблеми соціально незахищених членів моєї ОТГ, таких як діти-сироти, інваліди та інші.

Повністю згоден 1 2 3 4 5 Зовсім не згоден

3. Я зазвичай підтримую ініціативи соціально відповідальних членів мого ОТГ:

Повністю згоден 1 2 3 4 5 Зовсім не згоден

4. Мій досвід благодійності (пожертви, збір допомоги, волонтерство та інше) можна оцінити як:

Відсутність досвіду;

Рідко практикую;

Часто практикую;

Регулярно практикую.

5. На благодійність, волонтерство та інші види допомоги мене мотивує (може змотивувати) такий чинник :

- Тиск з боку органів влади;
- Мода, бажання заявити про себе;
- Усвідомлення одержуваних переваг, вигод.

Продовження Додатку Б

- Ваш варіант _____
6. Які переваги, вигоди від благодійної діяльності, волонтерства тощо, для Вас важливі, перш за все:
- Позитивний імідж серед членів ОТГ громадянина, його бізнесу, справи;
 - Зростання довіри населення до діяльності ОТГ;
 - Можливість отримати пільгове оподаткування;
 - Додаткова реклама в ЗМІ ;
- Ваш варіант _____
7. Чи можете Ви, як член громади впливати на соціальну політику своєї ОТГ?
Суттєво впливаю 1 2 3 4 5 Зовсім не впливаю
8. Як на Ваш погляд має розподілятися відповідальність між державою та ОТГ?
- Держава і члени ОТГ повинні спільно визначати пріоритети соціальної політики;
 - Члени ОТГ повинні лише своєчасно сплачувати податки, а вирішувати соціальні завдання з використанням цих коштів повинна держава;
 - Державі слід самостійно формулювати і здійснювати базову соціальну політику, а ОТГ проводити окремі ініціативи в соціальній сфері;
 - Держава має визначити пріоритети соціальної політики, а ОТГ брати на себе основні функції щодо здійснення поставлених завдань;
 - Не маю певної думки з цього приводу;
- Ваш варіант _____
9. Я підтримую соціальну відповідальність:
- Купуючи товари, до вартості яких додані пожертви;
 - Підтримую соціальні ініціативи в моїй ОТГ;
 - Допмагаю соціально незахищеним членам ОТГ;
 - Сприяю захисту довкілля у своїй ОТГ;
- Ваш варіант _____
10. Про які форми соціально відповідальних заходів Ви чули?
- Вуличний комітет
 - Опікунська рада
 - Прийомні родини
 - Малий груповий будинок
 - Дитячий будинок сімейного типу
 - Молодіжна рада
 - Поважна рада
11. В якій формі роботи Ви би хотіли взяти участь?
- Вуличний комітет
 - Опікунська рада
 - Прийомні родини
 - Малий груповий будинок
 - Дитячий будинок сімейного типу
 - Молодіжна рада
 - Поважна рада
12. Чи є Ви членом громадських організацій?

- Так
- Ні

10. Чи бажаєте Ви стати членом координаційної ради при ОТГ? Якщо Ви відповіли позитивно будь ласка залиште свої контакти після питання.

Продовження Додатку Б

- Так
- Ні

ПІБ, номер телефону: _____

III

Нижче пропонуються фрази, якими розпочинається речення. Вам необхідно закінчити розпочате речення (можна першим, що спаде на думку) та написати це навпроти відповідного номера речення.

1. Я можу допомогти розвитку моєї ОТГ тим, що _____
2. Моя громада це _____
3. Як член ОТГ я маю такі обов'язки:
 - 1)
 - 2)
 - 3)
4. Найголовніше для об'єднаної громади _____
5. Я знаю такі соціальні проекти, що проводились в моїй громаді, як _____
6. Найбільше мені сподобався такий захід _____
7. Я би долучився до організації таких заходів у громаді, як _____

Вкажіть, будь ласка, загальну інформацію про себе:

Чоловік	☐	16-24 роки	☐	Навчаюсь	☐
Жінка	☐	25-35 роки	☐	Працюю за трудовим договором	☐
		36-55 роки	☐	Займаюсь підприємництвом	☐
		56-65 роки	☐	Тимчасово не працюю	☐
		66 і старше	☐	Пенсіонер (ка)	☐
				Інше	☐

Дякуємо за співробітництво та допомогу!

Додаток В

**Порівняння результатів тесту «Незакінчені речення», кількість
відповідей у відсотках на запропоновані завдання**

Завдання (запропоновані речення)	Стать			
	ч	ж	ч	ж
	Відповідь			
Найголовніше для об'єднаної групади	Автономний розвиток своєї території		Стабільна підтримка	
	5%	25%	2.5%	7.5%
Моя групада це	Родина		Розвинута структура	
	13%	19%	11%	10%
Як член ОТГ я маю такі обов'язки	Підтримувати культурно- масові заходи		Допомагати ініціативам влади групади	
	12%	8%	11%	8%
Я можу допомогти розвитку моєї ОТГ тим, що	Роблю вклад у її бюджет		Відвідую заходи групади	
	34%	19%	5%	27.5%
Я знаю такі соціальні проекти, що проводились в моїй групаді, як	Громадський бюджет		«Свято села»	
	27%	18%	12%	45%
Найбільше мені сподобався такий захід	Громадський бюджет		Молодіжний Hub	
	34%	23%	12%	11%
Я би долучився до організації таких заходів у групаді, як	Екологічні проекти		Бізнес - діалог	
	12%	20%	45%	27%

Додаток Д

Хроніка забігу

Додаток Е**Програма тренінгу для батьків-вихователів та майбутніх опікунів і батьків-вихователів**

Пояснювальна записка. Організація роботи з батьками-вихователями та тими, хто тільки хоче стати опікуном залишаються провідними питаннями для системи освіти України. На сучасному етапі розвитку освіти в профілактичній діяльності широко застосовуються інноваційні методики в профілактичній роботі й одним із цих методів є тренінг та заняття з елементами тренінгу. Тренінг є одним із найефективнішим методом профілактичної роботи з батьками, в ході його проведення учасники не лише отримують нову інформацію, а й формують нові вміння та переконання. Оскільки тренінг є новою формою профілактичної роботи то підготовка до його проведення потребує від тренера нових вмінь.

Мета тренінгу підвищити рівень поінформованості батьків-вихователів та опікунів щодо особливостей сімейних відносин, сприйняття дитини у родині.

Завдання: 1. Проаналізувати міжособистісні відносини в сім'ї, майбутнє бачення цих відносин. 2. Ознайомити з інтерактивним методом відновлення емоційної рівноваги. 3. Проаналізувати рівень розуміння прав та обов'язків батьків та дітей у сім'ї.

Оптимальна кількість учасників: 10-15 осіб. Тривалість тренінгу: 1 година 20 хвилин. Обладнання: стільці за кількістю учасників тренінгу, аркуші паперу формату А 4 – 1 упаковка, кольорові олівці, кольоровий папір, ножиці.

Розміщення учасників: учасники тренінгу розміщуються по колу на стільцях в просторій кімнаті.

Хід тренінгу

Слово тренера (3 хв.). Тренер повідомляє тему тренінгу та коротко розповідає про що буде йти мова під час його проведення.

Продовження Додатку Е

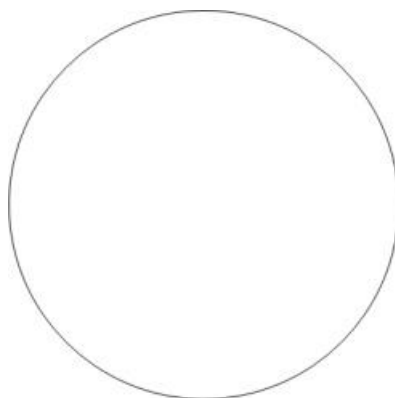
Тест «Сімейна соціограма»

Тест «Сімейна соціограма» дозволяє виявити місце досліджуваного в системі міжособистісних відносин і, крім того, визначити характер комунікацій в сім'ї – прямий або опосередкований.

Автор: Є. Ейдемільлер

Дана методика є прекрасним терапевтичним інструментом, адже допомагає батькам подивитись на ситуацію в сім'ї «зверху» і оцінити існуючі взаємозв'язки.

Для проведення тесту досліджуваним видають бланки: на кожному бланку намальований круг діаметром 110 мм.

Члени сім'ї виконують завдання індивідуально.

Інструкція: «Перед Вами на аркуші зображено коло. Намалюйте в ньому самого себе, членів сім'ї у формі кружечків і підпишіть їх імена».

Існує інший варіант методики, який запропонований В. В. Ткачовим. В даному варіанті роздається три бланки із зображенням кола і інструкція звучить так: «Перед вами три кола. Кожен з них зображує вашу сім'ю на певному етапі її життя (моя сім'я до прийняття дитини, моя сім'я після прийняття дитини, моя сім'я зараз). Намалюйте в кожному з кіл себе самого і членів своєї сім'ї у формі кіл та надпишіть їх.»

Інтерпретація результатів

Існують критерії, за якими проводиться оцінка результатів тестування:

Продовження Додатку Е

1) число членів сім'ї, які потрапили в площу кола і черговість їх зображення;

2) величина кіл;

3) розташування кіл відносно один одного, дистанція між ними – говорить про характер взаємин між членами сім'ї.

Оцінюючи результат за першим критерієм, слід зіставити число членів сім'ї, які зобразив досліджуваний з реальним. Можливо, що члени сім'ї, з якими досліджуваний перебуває в конфліктних відносинах, не потраплять у велике коло, вони будуть забуті. У той же час хтось із сторонніх осіб, тварин, улюблених предметів може бути зображений як член сім'ї.

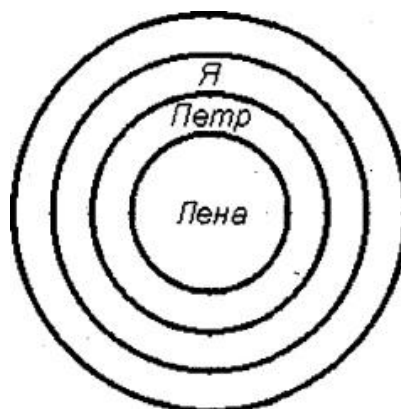
Далі ми звертаємо увагу на величину кіл. Більше порівняно з іншими коло «Я» говорить про достатню або завищену самооцінку, менше – про знижену самооцінку. Величина кіл інших членів сім'ї говорить про їх значущість їх в очах досліджуваного.

Слід звернути увагу на розташування кіл в площі кола і по відношенню один до одного. Розташування досліджуваним свого кружка в центрі кола може говорити про егоцентричність особистості, а розташування себе внизу, осторонь від інших кіл, які символізують інших членів сім'ї, може вказувати на переживання емоційної відторгнутості .

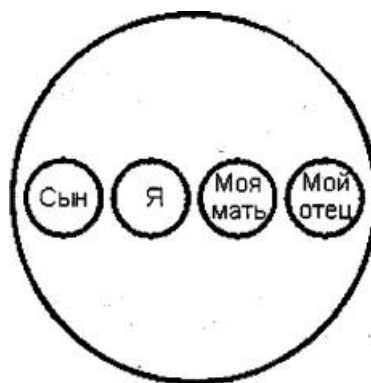
Найбільш значимі члени сім'ї зображуються у вигляді великих за розміром кружечків в центрі або у верхній частині тестового поля.

Нарешті, велику інформацію можна отримати, проаналізувавши відстані між колами. Віддаленість одного кола від інших може говорити про конфліктні стосунки в сім'ї. Своєрідне «злипання», коли кола нашаровуються один на один, стикаються або знаходяться один в одному, говорить про недиференційованість «Я» у членів сім'ї, наявність симбіотичних зв'язків.

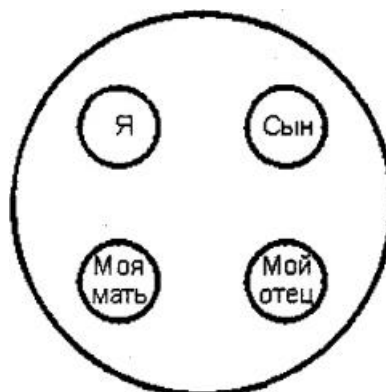
Продовження Додатку Е

Кола можуть бути розташовані в лінійному порядку, що свідчить про формальний підхід до дослідження або відсутності теплих відносин;

Якщо кола розташовані у вільному розташуванні, в різній віддаленості один від одного, це свідчить про певний ступінь близькості між членами сім'ї.

Матері інколи ніби приліплюють до свого кола маленьке коло, яке означає дитину, а коло колишнього чоловіка та батька дитини може опинитися за великим колом, тобто за межами сім'ї, або взагалі зникнути.

Продовження Додатку Е

Зустрічаються також варіанти, коли в коло поміщається обличчя члена сім'ї, таким чином формальна схема олюднюється.

Зображення членів сім'ї на трьох етапах її життя дозволяє визначити структуру сім'ї та тих осіб, які не витримали труднощів, пов'язаних з доглядом за дитиною. Важливою перевагою цієї методики також є той короткий час, протягом якого можна отримати результат і скласти уявлення про сім'ю.

Вправа для релаксації «очищення від тривог»

Сідайте зручніше, закрийте очі і постарайтеся уявити собі все, що я буду говорити ...

Давайте зберемо мішок. Покладемо в нього все, що заважає: всі образи, сльози, сварки, смуток, невдачі, розчарування ... Зав'яжемо його і вирушимо в дорогу ... Ви вийшли з дому, де ви живете, на широку дорогу ...

Шлях ваш далекий, дорога важка, мішок тисне на плечі, втомилися і стали важкими руки, ноги. О-ох! Як хочеться відпочити! Давайте так і зробимо. Знімаємо мішок і лягаємо на землю. Глибоко вдихнемо: вдих (затримати 3 сек), видих (затримати 3 сек) – повторити 3 рази. Дихається легко, рівно глибоко ... Ви відчуваєте, як пахне земля? Свіжий запах трав, аромат квітів наповнює дихання. Земля забирає всю втому, тривоги, образи, наповнює тіло силою, свіжістю ...

Треба йти далі. Вставайте. Підніміть мішок, відчуйте – він став легше ...

Ви йдете полем серед квітів, стрекочуть коники, дзижчать бджоли, співають птахи. Прислухайтесь до цих звуків ... Попереду прозорий струмочок. Вода в ньому цілюща, смачна. Ви нахилиєтеся до нього, опускаєте долоні в воду і п'єте із задоволенням цю чисту і прохолодну воду. Відчуваєте, як вона розтікається приємно по всьому тілу прохолодою. Усередині приємно і свіжо, ви відчуваєте легкість у всьому тілі ... Добре! Увійдіть у воду. Вона приємно пестить ноги,

Продовження Додатку Е

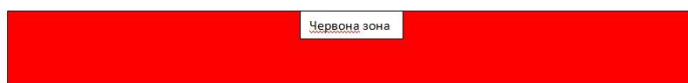
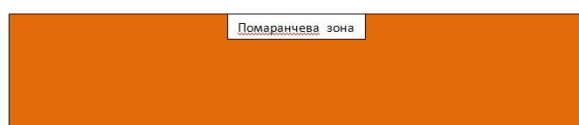
знімає напругу і втому. Ви стрибаєте з камінця на камінець, вам легко і радісно, мішок зовсім не заважає, він став ще легшим ... Різнокольорові бризки розлітаються і блискучими крапельками освіжають обличчя, лоб, щоки, шию, все тіло. Добре!

Ви легко перебралися на інший берег. Ніякі перешкоди не страшні! ... На гладкій зеленій травичці стоїть чудовий білий будиночок. Двері відчинені і привітно запрошує вас увійти. Перед вами грубка, можна посушитися. Ви сідаєте поруч з нею і розглядаєте яскраві язички полум'я. Вони весело підстрибують, танцюючи; підморгують вуглинки. Приємне тепло пестить обличчя, руки, тіло, ноги, ... Стає затишно і спокійно. Добрий вогонь забирає всі ваші печалі, втому, смуток ... Подивіться, ваш мішок спорожнів ...

Ви виходите з будиночка. Ви задоволені і заспокоєні. Ви з радістю вдихаєте свіже повітря. Легкий вітерець пестить ваше волосся, обличчя, тіло. Тіло ніби розчиняється в повітрі, стає легким і невагомим. Вам дуже добре. Вітерець наповнює ваш мішок радістю, добром, любов'ю ... Все це багатство ви несете в свій будинок. Поділіться зі своїми дітьми, рідними, друзями. (Пауза не менше 30 сек)

Тепер можете відкрити очі і посміхнутися – ви вдома і вас люблять.

«Чотири зони

гіппенрейте»

Продовження Додатку Е

Правила та обмеження обов'язково повинні бути в житті кожної дитини. Вони допомагають структурувати світ, дають відчуття стабільності. Але їх не повинно бути занадто багато, і вони повинні бути гнучкими.

Знайти золоту середину прекрасно вийшло у Ю.Б Гіппенрейтер, яка описала чотири кольорові зони поведінки дитини: зелену, жовту, помаранчеву і червону.

1. У зелену зону автор помістила все те, що дозволяється робити дитині на її власний розсуд або за бажанням. Наприклад, в які іграшки грати, в який гурток записатися, з ким дружити ... Залежно від віку дитини та її особливостей.

2. Дії дитини, в яких їй надається відносна свобода, знаходяться в жовтій зоні. Їй дозволяється діяти за власним вибором, але в межах визначених обмежень. Інакше кажучи, вона може вирішувати сама, але за умови дотримання деяких правил. Наприклад, можна сісти за уроки, коли хочеш, але треба закінчити роботу до 8 години вечора.

3. В помаранчевій зоні знаходяться такі дії дитини, які загалом нами не схвалюються, але через особливі обставини зараз допускаються. Наприклад, після довгої відсутності тато приїжджає в 10 годин вечора, і дитині дозволяють не лягати спати до його появи. Або: малюк наляканий страшним сном, і мати бере його в своє ліжко, поки він не заспокоїться.

4. Нарешті, в останній, червоній, зоні знаходяться дії дитини, неприйнятні ні за яких обставин. Це наші категоричні «не можна», де не може бути винятків: не можна гратися з вогнем, ламати речі, ображати маленьких, перебігати дорогу ...

На основі даного матеріалу я вирішила зробити вправу, яка допоможе батькам проаналізувати власну систему правил і подивитись зі сторони наскільки жорсткою чи навпаки м'якою вона є.

У кольоровий бланк батьками заносяться ті правила, які діють в сім'ї дотримуючись зон, які визначила Ю. Б. Гіппентрейтер. Цей етап є досить

Продовження Додатку Е

важливий, оскільки демонструє знання правил самими батьками. В мене на тренінгу була мама, яка не могла розібратися що, куди, в яку зону писати. Як ви думаєте, якщо батькам складно орієнтуватися в правилах, то дітям як? З обговорення виявилось, що дійсно з дотриманням правил у дитини є проблеми.

Після обговорення існуючої системи правил слідує наступний етап – батькам пропонується спробувати переставити правила чи то на сходинку нижче, чи на сходинку вище. З досвіду можу сказати, що більшість батьків починають розуміти, що занадто багато «не можна» існує в житті їхньої дитини. І найголовніше – вони починають описувати способи як би змінити ситуацію.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Куліченко Тетяна Сергіївна, студентка 2 курсу магістратури, форми навчання денної, факультету соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», адреса електронної пошти taniazarevna@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Розвиток соціальної відповідальності членів об'єднаних територіальних громад» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайоmlена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Куліченко Т.С.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ(науковий керівник) Бойко Г.В.